

KULTÚRA

ROČNÍK XXIV. – č. 7

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

7. APRÍLA 2021

Vydáva FACTUM BONUM, s. r. o. • Šéfredaktor TEODOR KRÍŽKA • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava • mobil: 0911 286 452 • e-mail: teodor.krizka@gmail.com • Cena 1,90 €

Malba: Tibor Kovalik

Ohraničený priestor bytia, v ktorom sme sa v súčasnosti v tomto „zavírenom“ období a virálnom prostredí ocitli, čiastočne korešponduje s jedným z Heideggerových výrazových prostriedkov, ktorým je charakterizovaná jeho definícia bytia. „Vrhnutosť“ sa stala jedným z nosných, trochu transcendentných pohľadov jeho existenciálneho nazerania na pobyt jednotlivca v časopriestore.

„Ludia sa cítia vrhnúť do „zvláštneho stavu existencie“. To v nich zanecháva zvláštny pocit záhadnosti. Vo svete sa cítia nesvoji, akoby v ňom neboli doma, „hovorí Martin Heidegger v stručnom opise tohto pojmu. (M. Heidegger, Bytie a čas, 1927).

Mnohým sa ponúka paralela „vrhnutosť“ bytia jedinca do vzťahu prežívania prítomného času. Bytie v tesnom vzťahovom „dotyku“ s nepríjemným „susedom“ Covidom spomínanú záhadnosť transformuje na priame či nepriame ohrozenie

nášho existenciálneho a aj existenciálneho pobytu. Proces uvedomovania si súčasného bytia je sprevádzaný priamym či nepriamym ohrozením. Záhadné kontúry získali konkrétnosť.

Stali sa jasnejšími a viditeľnejšími.

Ocitli sme sa vo zvláštnom režimovom bytí, na ktoré sme v predchádzajúcom vystupňovanom konzumno-hedonistickom období neboli navyknutí. Sme prinútení vzdať sa našich návykových individuálnych scenárov bytia, návykových foriem „zábavnej existenciality“ a začať žiť predtým

„nežité“ životy so zafixovaným myšlienkovým trojuholníkom charakterizovaným vzorcom R-O-R (rúško, odstup, ruky).

Toto fixované pravidlo sa stalo súčasťou nášho terajšieho preventívneho prežívania aby sme sa možno neskôr mohli vrátiť k autentickejšej

IVAN BINDAS

podstate bytia, ktoré sme v predpandemickom období vynechali alebo zanedbávali. Lebo aj prostredníctvom „tápania“, v ktorom sa momentálne nachádzame, sa „človek môže dostať sám k sebe“ (Jaspers, Malá škola filo-

zofického myslenia, 2002).

V pandemickom čase napriek prežívanému ohrozeniu a „rátaniu strát“, o čo všetko prichádzame, sme dostali príležitosť. Príležitosť na výmenu plytkosti a povrchnosti kognitívneho poznávania za nastavenie na intenzívnejšiu mentálnu a kognitívnu hĺbavosť.

To chce od jednotlivca odvahu. Priblížiť sa k podstate samého seba niekedy zabolí a môže priviesť jednotlivca do „siene prázdna“. Tú mal doteraz vyplnenú rôznymi variáciami manipulatívnej zábavy, rôznymi informačnými gagmi, ktoré mu

určovali akým by mal byť. Nekonečný priestor pre realizáciu neautentických foriem bytia. Stačilo si len vybrať.

V prítomnom čase dostávame príležitosť na hľadanie a nájdenie autenticity, ktorá znamená „byť sám sebou“, a nie tým, akého z nás chcú mať tí druhí.

Ludia akoby mali v sebe zakódovanú tendenciu „byť tým druhým“, a nie samým sebou. Je pravda, že niekedy sa pri takýchto zámenách tvári žije či skôr prežíva ľahšie.

(Pokračovanie na 4. strane)

Bytie v prežívanom žití

Vo sne by mi pred tridsiatimi rokmi nenapadlo, že sa môžem dožiť stavu, v akom sa nachádza slovenská politická scéna. Neviem dokonca ani pomenovať žánre, v akom sa toto divadlo hrá. Skupinka náhodných ľudí pobežuje po scéne, navzájom na seba pokrikuje v neznámom jazyku, potom sa striedavo potľapkáva po plecích, za chrbtom sio odplúva, pozerá sa na západ, no nohy jej bežia na východ, a naopak. Skrátka,

Zápas

TEODOR KRÍŽKA

čihí-hota, tragikomédia v priamom prenose, bez hanby, dokonca bez najmenej zodpovednosti nie pred súčasníkmi, ale pred budúcnosťou slovenskej politiky.

Tak to vyzerá, keď si malí podnikatelia pomýlia štát a svoju eseročku.

Najhoršie na tom všetkom je, že je to dôsledok vládnutia predchádzajúcich garnitúr, ich nekonečného obviňovania sa, boja na život a na smrť o prístup ku korytu. To oni pripravili za pomoci médií spoločnosť, aby si zo zúfalstva zvolili garnitúru, ktorá nemá nijakú víziu.

Ešteže je tu corona, pod ktorú sa dá zahrnúť všetko, od upadajúceho hospodárstva až po policajné zásahy proti demonštrantom, ktorí však rovnako zmätene iba trasú bránami vládných palácov, ale nevedia, čo ďalej.

Domáce pomery sú však do značnej miery dôsledkom úpadku v globálnom meradle. Akoby nestačili hrôzy 20. storočia, ľavičiarstvo sa nijako nevzdáva svojich deštruktívnych utópií.

Vidiac toto všetko, s ešte väčším obdivom hľadím na generáciu, ktorá uprostred zrážky dvoch pohanských systémov, jedného strašnejšieho než druhý, vedela plávať medzi Charybdou a Scillou a za cenu sebaobety nieže zachrániť, ale povzniesť slovenský národ po všetkých stránkach. Ba čo, po desaťročiach prenasledovania okupačným režimom vedela zachovať dostatok energie, ktorá stačila na obnovu slovenskej štátnosti.

Práve preto so zdesením sledujem nedostatok obyčajnej osobnej integrity a sebadisciplíny tých, ktorých k moci vynieslo zúfalstvo národa.

Chcem veriť, že úroveň Slovákov nereprezentujú tí, ktorí vypisujú svoje statusy na sociálnych sieťach. Chcem veriť, že stále sme lepší, že máme na viac ako na frflanie a vulgarizmy. O také Slovensko zápasím.

Až takmer presne jeden rok vydržala pokope súčasná vládna koalícia, ktorá vzišla z volieb s vysokou nadpriemernou volebnou účasťou, konaných len niekoľko dní pred vypuknutím pandemickej situácie, 29. februára 2020.

To bolo očakávaní, rečí, sľubov a nádejí o skvelej budúcnosti pre Slovensko. Ak som vyjadril pred niekým svoju skepsu, tak som bol pokladaný za nepriateľa zmeny a priateľa starých poriadkov.

Myslím si, že po vlne počiatočného populizmu tárania a nepodložených sľubov skutočnosť prekonala očakávania aj najväčších pesimistov. Dnes je vláda v totálnom rozklade a zhasínajú posledné slová aj najväčších optimistov o jej možnom pokračovaní.

Ak by nebol vyhlásený núdzový stav, krajinu by zaplavovali protesty nespokojných občanov, ktorým komplikuje život. Nechcem sa zaoberať konkrétnymi vecami, čo táto koalícia priniesla pre krajinu a občanov, to urobili iní. Myslím, že každý kto má v sebe aspoň štipku triezveho uvažovania to vidí, to pochopil a kto od nej a strán, ktoré ju vytvorili a jej protagonistov niečo ešte očakáva a je ich ochotný podporovať v najbližších voľbách, treba ho len poľutovať, či uvažovať o jeho normálnosti.

Je normálnym javom v demokratických krajinách, že za určitých okolností padne vláda a treba nové voľby. Len túto vládnú koalíciu si

Agónia vlády

zvolili občania krajiny s vysokým počtom hlasov a očakávali od nej to čo im pred voľbami po rokoch relatívnej politickej a ekonomickej stability a prosperity sľubovala svojou dovtedajšou činnosťou. Teda marasmus, chaos, neporiadok, rozklad...

Vinu za súčasný stav nenesú len súčasní koalíční poslanci, členovia vlády a členovia strán koalície, ich partneri, médiá, ale predovšetkým jej voliči, ktorí uverili sľubovaným klamstvám, a tie sa v krátkom čase odhalili v celej svojej nahote. Ani sľúbené vysoké dotácie z Európskej únie ju nedokázali udržať v žiadnej forme fungovania. Sama sa ocitla v agónii, ktorá nedáva nádej ani jej poslancom, ktorí dávno popreli sľuby voličom a podriadili sa mašinérii skazy, celé volebné obdobie poberať plat a podporovať totálny rozvrat krajiny.

Nebol potrebný ani tlak opozície na jej pád, ani pripravované referendum, ale jedinou príčinou je jej absolútna neschopnosť a totálne zlyhanie. Príčinou súčasnej krízy nie je ani neľahká pandemickej situácia,

ale neschopnosť jej protagonistov niesť zodpovednosť samých za seba a svoje správanie a už vôbec nie za zverené funkcie a občanov v tejto krajine. V rozklade nie sú len strany koalície, vláda, parlament, inštitúcie nimi riadené, ale krajina ako celok.

Zadržanie šéfa SIS je ranou do duše tejto koalície. Je zbytočné čakať na zázrak. Ten príde len vtedy ak my urobíme všetko, čo je v našich silách. Skôr sa treba zamýšľať nielen nad tým, ako sa z krízy dostať, aby sme čo najmenej stratili a zachránili to, čo je zachrániť možné, ale predovšetkým aj nad vývojom do budúcnosti, ktorá nedáva veľké nádeje na splnenie pozitívnych očakávaní občanov.

Po totálnom odmietnutí hodnotovej politiky, morálky, inteligencie, vzdelania, odbornosti a zodpovednosti v politike, nielen politikmi, odborníkmi, autoritami, médiami, ale aj väčšinou občanov krajiny, je možné očakávať sice nové prerodenie parlamentných zoskupení, ktoré ešte nemusí byť zárukou prosperity, pokojného vývoja a fungova-

nia krajiny ani spokojnosti občanov. Občania zmietaní pandemickej situáciou, existenčnými problémami, ovplyvňovaní médiami a vplyvmi rozličných záujmových a ekonomických skupín, len ťažko môžu dozrieť a zveriť krajinu do rúk ľudí, ktorí sa osvedčili v rodinnom, spoločenskom, osobnom i verejnom živote, nepodľahli túžbe viac mať ako byť, ktorí by boli služobníkmi občanov, ako to vyjadruje význam slova minister.

Ťažko očakávať, že vzniknú iniciatívy, ktoré by ponúkli občanom zodpovednú prácu v ich prospech. Obávam sa právom, že nielen občania sa nepoučili, nikto ich nevedie k zodpovednosti, nie je pre nich ani kvalitná ponuka, ktorá by zaručila prosperitu krajiny, že znova sa vytvorí parlament zo súčasných strán, možno v inom zoskupení, ale kvalitou veľmi podobný tomu súčasnému, čo môže priniesť len nové problémy, krízy a ešte väčší neporiadok a biedu pre Slovensko.

LUDOVIT KOŠÍK

Vakcíny a zodpovednosť Európskej únie za súčasný stav v nej Kto zaplatí za to všetko?

Chaos v Európskej únii v súvislosti s očkovaním proti kovidu potvrdzuje, že nastal čas urobiť reštart jej vedenia sídlaceho v Bruseli.

V EÚ, kde o všetkom rozhodujú banky a kde sa následne uplatňujú tie najabsurdnejšie normy, aké vedľa vymyslieť iba bruselskí eurobyrokrati, sme znova svedkami zjavného úpadku Európskej komisie. Je hlúpe, predovšetkým však nespravodlivé, aby riadiaci predstavitel' EK neniesol zodpovednosť za každé svoje chybné rozhodnutie – ekonomické, organizačné, zdravotné, politické –, ako tu bolo zvykom doteraz.

Teraz, v čase kovidovej pandémie podpísať s farmaceutickými „kolosmi“ typu Pfizer a AstraZeneca netransparentné, nejasné a nejednoznačné zmluvy, navyše bez nevyhnutných záruk, na dodanie vakcín proti kovidu pre celú EÚ a potom sa ocitnúť v bezvýhodiskovej situácii (nakolko tie obrovské farmaceutické spoločnosti nedodali vakcíny v dohodnutej lehote a v dohodnutom množstve), je ďalší eklatantný príklad zlého riadenia EK. Kvôli tomu zomrelo vyše milióna Európanov!

Kde je tu schopnosť sebareflexie? Zváženie vlastnej zodpovednosti? O tom nikde niet ani zmienky! Pritom politická zodpovednosť na úrovni EK

je evidentná. A preto občania európskych štátov právom očakávajú demisiu nie jedného komisára EÚ, ale sériu demisií tých komisárov a tých úradníkov, čo si nezodpovedne, zle vykonávali zverenú funkciu, teda prácu, za ktorú sú veľmi dobre platení. Nik z nich sa však nezmienil o vlastnom zlyhaní či odstúpení. Nikto nepreberá zodpovednosť za chybné rozhodnutie patriace do jeho, prípadne jej kompetencie – ani Ursula von der Leyenová, ani Maroš Ševčovič, ani iní.

Ich chybné rozhodnutia spôsobili ujmu na zdraví európskych občanov a boli v záujme veľkých farmaceutických firiem, ktoré v tejto pandémie zarábajú miliardy eur.

Takéto rozhodovanie nie je ani demokratické, ani spravodlivé! Nemožno ho viac tolerovať ani z hľadiska etického, ani z hľadiska politického. Žiadať odstúpenie politického vedenia EÚ neznamená demonizovať politiku EÚ. Nejde o prejav „euroskepticizmu“, ale ide o dôsledné uplatňovanie zásad demokracie v rámci celej EÚ.

Ten, kto urobí chybné rozhodnutie, musí zo svojho postu odísť. A zaujatie takéhoto postoja sa tu má vzťahovať na všetkých!

JOZEF. M. RYDLO

Prosba k priaznivcom Kultúry

Najľahšia forma podpory nášho časopisu je predplatné, z ktorého príjem je predsa len o málo väčší ako zo stánkového predaja.

Predplatiť Kultúru si môžete jednoducho na e-maile: Ganisinova.Renata@slposta.sk

Nepoľavujte v ušľachtilom úsilí, prispejte na číslo účtu Kultúry v Slovenskej sporiteľni

IBAN

SK69090000000000170427664

Vylúčenie človeka zo spoločnosti pre akékoľvek príčiny je hrozná skutočnosť. V rockovej opere A. Lloyd Webbera *Jesus Christ Superstar* to bravúrne vystihli v scéne, ako malomocní jedinci v pokročilom štádiu choroby sa schádzajú z horských jaskýň a smerujú k Ježišovi, ktorý okolo nich prechádza údolím. Lepra bola v staroveku neliečiteľná a nákazlivá, a preto aj Mojžišov zákon, hlavne kniha Levitikus, má podrobné a prísne predpisy ohľadom tejto choroby: „Malomocný, ktorý je napadnutý touto vyrážkou, nech chodí s roztrhnutým odevom, vlasy nech má voľne rozpuštené, nech si zakryje bradu a nech volá: Nečistý, nečistý!“ (Lv 13,45). Rigoróznosť bola až tak dôsledná, že každý, kto sa úmyselne stykal s nakazenými, mal byť fyzicky odstránený z pospolitosti (Lv 7,21).

Temné dvadsiate storočie nám ukázalo iný trisťročný obraz: manickí mocnári rozhodli, kto má byť vylúčený zo spoločnosti pre svoje presvedčenie, pôvod či náboženstvo. Filozof R. Guardini v diele *Moc* píše, že sa pripravuje katastrofa, ak sa s vecami a osobami zabôhádza, ako sa komu zachce.

Rok od politikmi vyhlásenej „pandémie“ sme sa dostali do situácie, že ak si zachováme ľudskúnosť a nechodíme s maskou na tvári po ulici, tak okoloidúci nás svojimi pohľadmi „prepichujú“ a aj upozorňujú. Davová hypnóza zasiahla väčšinu národa ako rádioaktívne žiarenie. Nie ja, ale oni kričia: „Nečistý, nečistý“. Ľudia sa od seba dištancujú pri rozhovore a početní hypochondri sú v tranze. Ak dnes pohlavári vyžadujú test ako vstupenku do prírody, zajtra nám nasadia masky aj doma či pri bozkávaní. Oficiálne médiá masírujú zmätené davy pravidelnými údajmi o zomrelých a nakazených. Neraz, ako nedávno v Čechách, unikne aj pravda na svetlo, keď štátne orgány priznali, že do čísel úmrtí v dôsledku onoho mysteriózneho vírusu započítavali aj obeť dopravných nehôd. Nemýlil sa britský premiér predminulého storočia B. De Israeli, ktorý podal triádu klamaní: „Jestvuje lož, veľká lož a napokon štatistika.“

Žiaľ, aj vzdelaní ľudia zastávajú oportunistický postoj. Je to len intelektuálna lenivosť? Nechcú alebo nie sú schopní pripustiť, že sme v novom represívnom režime a radšej budú poklonkovať „nahému cisárovi“, šialencovi, ktorý vyžaduje súhlas národa s tým, čo nie je pravda ani dobro. Nie je to prvýkrát, čo vzdelaná vrstva typickým intelektuálnym ľavicovým postojom konformne pritakáva systému lži a ponižovania človeka. Filozof Mikuláš Lobkowicz týchto svojich kolegov pomenoval ako „vajcové hlavy“.

POTUPA

AKO VÝMENA ZA SLOBODU

Uplynulé represívne režimy ponúkli svojim občanom akúsi podobu nepísanej spoločenskej zmluvy. Socialistický systém po svojom etablovaní predložil väčšine národa sociálne istoty, „chlieb a hry“, výmenou za pokoru. Teda akoby povedal: budeme vám stavať byty, škôlky, dáme vám zadarmo zdravotníctvo, každý bude mať prácu, ale zato od vás požadujeme bezvýhradnú lojalitu, nebudete poškľuť po „zahnitom Západe“. Nacizmus s národom uzatvoril zmluvu v tom zmysle: budete mať nový životný priestor, keď zatlačíme Čechov, Slovákov a Poliakov na východ, ale musíte byť totálne až na smrť oddaní vodcovi. Ani pôvodca tejto pobláznenej idey Jean J. Rousseau by sa nestačil čudovať, kde sme sa posunuli po prekonaní klasických totalít.

Dnešná pružno-mäkká totalita vziš-

la na troskách neskorého liberalizmu a pokúša sa o niečo podobné, aby zamaskovala svoju represívnu podobu, selekciu občanov na dobrých a zlých, lojálnych a odporcov. „Sloboda je vakcína“. Toto je oficiálna vládna propaganda na chytenie nevedomých mäs. Podobný nezmysel si môžeme všimnúť na bilboarde SAS, kde je „slobodné“ očkovanie znakom spoločenskej zodpovednosti. Bizarnosť je v tom, že kým socializmus požadoval od národa pokoru výmenou za sociálne istoty, liberálna totalita považuje tiež pokoru, podriadenie sa, ale výmenou za slobodu, počnúc spotrebným správaním

národného povstania, teda toho prvého. Dominik Tatarka v diele *Prvý a druhý úder* opisuje situáciu takto: „Dolínu Váhu a Rajeckú dolinu husto obsadili Nemci. Pri hradských a železničných v každej obci sedela posádka a miestne veliteľstvo. Premávali pešie a motorizované hliadky od dediny k dedine, ta a spiatky ako okolo väznice. Každú dedinu a každú chalupu uzavreli osobitne zákazmi. Zakázali cezpoľný styk, z lesov vozit' drevo, rozvážať hnoj ďalej od dediny, keď bola sanica. Zakázali susedské posiedky, mládencom vohľady, lebo večer od mrku do bieleho dňa, zastrelili každého ako banditu.

skutočne nemí ako ovce pred strihačmi. Niet vôli po občianskej neposlušnosti. Prejavuje sa skutočné zrútenie občianskej spoločnosti a právneho štátu aj zodpovedného politického uvedomenia. Národ sa dostal do stavu sociálnej apatie a duševnej trýzne. Je veľmi obmedzená predstava o myšlienkových či praktických alternatívach k vzniknutému životnému štýlu a spoločensko-ekonomickéj formácii. Stávame sa societou otrokov.

Väčšina ľudí je ochotná znášať doslova Prokrustovo lôžko oficiálnej ideológie a politickej svojvôle, ktorá nás činí stotožnených s bezprávím a po-

nie otroci, ľudia strachu, ale slobodní jedinci. Pravá sloboda pramení v prvom rade v oslobodení zo starej hriechnej prirodzenosti, z otroctva hriechu, tak učia Otcovia Cirkvi. Túto slobodu nám daroval Bohoľovek, keď rozpál ruky na kríži a vydýchol nám Ducha. Pre Berďajeva je duchovná sloboda späť s Logom, je to sloboda presvetlená, sloboda, cez ktorú víťazí zmysel. Duchovná cesta je východiskom z ríše konečna, je to upriamanie na nekonečno a večnosť, na plnosť. Preto najvyššia miera slobody je v duchovnom živote. Podobne túto realitu slobody reflektuje Lev N. Tolstoj, ktorý sa odvoláva

Démon súhlasu, strata sebaúcty a ich prekonanie

Selekcia ľudí ako politikum

„Ľudí nosiacich masku je teraz priveľa, a tak je ťažko pod maskou nájsť človeka.“

(F. M. Dostojevskij: Dvojník)

a končiac verejnými službami až pobytom v prírode.

Ako môže nejaká vec, dokonca medicínsky a mravne pochybná, zabezpečiť slobodu? Je to contradictio in adjecto: horúci ľad, či gul'atá kocka. Táto nehanebná tuposť, nad ktorou sa pozastavuje rozum, je však len kamienkom mozaiky celej vitráže propagandistickej mašinérie zvrátenej ideológie politickej korektnosti, rodovej rovnosti a ohavnosti sodomie, čo poznáme pod eufemickou skratkou LGBT. Ich skazonosný koreň je kultúrny marxizmus, ktorý je rovnako nepriateľský voči slobode a ľudskej dôstojnosti ako klasický revolučný. Bez škrupúl to priznáva súčasný marxistický filozof Louis Althusser, ktorý tvrdí, že marxizmus je v skutočnosti teoretickým antihumanizmom, ktorý popiera existenciu univerzálnej ľudskej prirodzenosti alebo podstaty. „Vakcína je sloboda“, ozajstný sémantický kolaps. Nieкто sa z nás smeje. Znovu máme na scéne staronové reálie: segregácia, diskriminácia i nový apartheid. Nie je tak dávno, čo v USA či JAR boli oddelené školy, autobusy či obchody.

PRVÉ A DRUHÉ SNP

Toto obdobie je v znamení straty zvyškov cti a ľudskej dôstojnosti, keď pod tlakom hrozieb z diskriminácie, človek obetováva svoje základné práva a skláňa sa pred „testovacími kozmonautmi“. V čom je naša situácia podobná s Protektorátom Čiech a Moravy počas heydrichiády? Podobnosť je v psychologickéj povahe násillia a nie je vylúčené, že naberie aj kruté represívne rozmery. Tragické je, že pokiaľ český ľud potupila nemecká moc pod démonickým starogermánskym bohom Wotanom, u nás to robia vlastní potentáti národa. Nerealizujú však len svoju obsesiu, ale aj v korelácii s pokynmi svetovládneho prediktora, ktorý im nechal voľnú ruku experimentu na Slovákoch. Veľkokancelárka obnovennej III. ríše je spokojná.

Pozrime sa teraz na analógiu medzi situáciou u nás za uplynulý rok a tou, ktorá panovala počas Slovenského

Odobrali rádiové prijímače, zastavili poštu, prerušili, zastavili, zakázali všetko, priklopili nepriepustným príklopom zákazov, hrozieb, strachu, osobitných povolení, priepustiek a stráží.“ Spisovateľ ďalej pokračuje: „Čo sa hýbalo po dedinách, na hradských a železničných, bolo nemecké, vlaky, vozy, kolóny, ešte i pohyb, život v obsadenej krajine mal byť nemecký. Všetko na dostrel zbraní malo byť nemecké. Človek žil ako vo vreci zviazaný, len ťa hockedy hodiť a utopiť ako šteňa.“

Dejiny sa opakujú a z tejto prizmy môžeme vnímať angažovanie slovenskej armády pri celoplošných testovaniach aj „hujerovské“ angažmán ministra Krajniaka i jeho výrok o druhom SNP. Zrejme sa inšpiroval Leonidom Brežnevom, ktorý zhodnotil akciu vojenského obsadenia ČSSR v auguste 1968, keď svojich straníckych spolupracovníkov poučoval: „Naša akcia je hrdinský, statočný čin. Armáda sa skutočne predviedla. Nahnali sme im strach, ale bez krvipreliačia.“ Dominikovi Tatarkovi by ani vo sne neprišlo, akými prorockými slovami zasialoh národ, keď pokračuje v psychologickom opise vtedajšej situácie nášho ľudu, ktorá je identická s tou dnešnou: „Dávna bieda, dedičná uzavretosť, odrezanosť od sveta, vojna, Nemci, všetko to zavalilo a vysílilo človeka, že už len civel, trudno rozmýšľal o ničom, spal, spal, prespával noci bez konca. Už nevravel a rozum mu ostával stát' v ohúrenosti.“

Rozdrobenosť a atomizácia ľudí v kombinácii s našimi národnými hendikepmi nám nedovoľuje organizovať seriózne účinný odboj voči tejto pružno-mäkkej totalite. Vyhlásenia rôznych stavovských organizácií, petície, ventilovanie bezmocného človeka na sociálnych sietiach len prehlbuje túto mizériu a oni to vedia. Vedia, že národ do protestov dokáže „vyhnať“ organizovaný tretí sektor a zaplatená kolosálna propaganda. Chýba mecenáš „Nadácie antiotvorenej spoločnosti“, preto s nami pohlavári činia, čo chcú a vedú nás ako ovce na jatky. Sme

Túto zvrhlú ideológiu „spoločenskej zodpovednosti v čase pandémie“, ktorú s úsmevom na tvári propagujú jej „mudrci“ reprezentuje prof. Krčméry zo známej továrne na vysokoškolské diplomy. Postupne ho doplňujú za peniaze daňových poplatníkov príslušníci elity zábavného priemyslu, módy, ktorí fabrikujú spoločenské konvencie, životný štýl. Herci, ktorých antika mala za pájácov alebo filozof A. Schopenhauer za šialencov, prepozičujú znovu svoje tváre pre úchylnú politiku „oslobodzujúcej vakcinácie“. Nič nové pod slnkom, tak totiž funguje propaganda v každej totalite.

Súčasný „démon súhlasu“ vyčína ako ten v päťdesiatych rokoch, či normalizácii. Naozaj, nenájde sa žiaden nový Theseus, ktorý by tohto dnešného lupiča a podvodníka, čo nám vládne, uviazal na jeho lôžko a usekol mu hlavu?

DUCHOVNÁ SLOBODA AKO ALTERNATÍVA

Kde je naša ľudská sebaúcta a čo robiť, aby sme ju našli? Nazdávam sa, že podobne ako v totalite sovietskeho typu, povstali osobnosti, ktoré prešli duchovným a intelektuálnym vývojom od idealistických komunistov až po zástancov ľudských práv. Reprezentuje ich hlavne A. Solženecyn a A. Sacharov a stali sa svedomím národa. Pochopili, že prekonanie totalitarizmu tohto typu nie je mysliteľné bez intelektuálneho sebazdokonaľovania a mravnej očisty.

Okolnosti nás nabádajú, aby sme vstúpili do vnútornej emigrácie, čo však nie útekom pred angažovanosťou, ale našou prípravou znášať dôsledky ostrakizovania a prípadného prenasledovania. Voči tomuto systému je nutné sa vzoprieť primárne duchovnými prostriedkami, lebo táto moc neníči len telo, ale aj ducha a dušu človeka, chcú uvrhnúť do ničoty, ako nás to učí náš Ježiš Kristus (Mt 10,28). Nebojujeme len s vládcami, ktorí porušujú ľudské práva, ale za nimi stojí temné duchovné pozadie (porov. Ef 5, 10 – 12).

Vzdorovať tomuto systému môžu

na Kristove slová: „Božie Kráľovstvo je medzi vami.“

To sa dosahuje v každodennom vnútornom uzobraní, ktoré nazývame pozdvihnutie mysle k Bohu. Nájsť si čas na osobnú modlitbu, aspoň štvrt hodinu denne, zatvorený vo svojej komôrke (Mt 6,6) je natoľko blahodárne, že ten, kto si to osvojí, dá za pravdu veľkému cirkevnému otcovi Jánovi Zlatoústemu. Tento Boží muž, ktorý umrel vo vyhnanstve píše: „Nie je nič dôležitejšie ako modlitba. ňou sa nemožné stáva možným, neľahké ľahkým. Nemôže sa dopustiť hriechu ten, kto sa modlí.“ Vo viacerých dielach používa tieto metafory pre modlitbu: „Prístav v búrke, kotva stroskotancov, barla potácajúcich, útočisko v nešťastiach, príčina radosti, matka filozofie“. Staroveký kresťanský génus Origenes učí, že v modlitbe dostávame správnu inšpiráciu a keďže sa v nás modlí Duch Svätý, tak on robí v našej duši poriadok a poznávame za čo sa máme skutočne modliť. Napokon populárny ruský svätý XIX. storočia Teofán Zlatovnik vysvetľuje, že modlitba obsahuje všetko: vieru, život podľa viery a našu záchranu.

Inak povedané, v modlitbe nastáva oslobodenie od tlaku sveta, od jeho absurdity. Uskutočňuje sa to, čo píše apoštol Pavol: „Lebo ste nedostali ducha otroctva, aby ste sa museli zasa báť, ale dostali ste Ducha adoptívneho synovstva, v ktorom voláme: Abba Otče!“ (Rim 8,15).

Modlitba je dôležitá kontra sila tlaku sveta, ktorý je viacnásobnej povahy duševnej, duchovnej, politicko-sociálnej. Preto je vhodné sa zmeniť na základe duchovných majstrov kresťanského staroveku i stredoveku (Origenes, Ignác z Loyoly), že za záclonou povrchu sveta sa odohráva boj medzi dobrými a zlými duchmi, ktorý sa prenáša do nášho vnútra (úzkosť, nepokoj, ataky na zmysel života, apatia), čo v čase „pandemickej“ kolektívnej halucinácie netreba obzvlášť dokazovať. Ide o to, aby sme pochopili vnútorný zmysel tohto boja a nadobudli schopnosť rozlišovať duchov.

OBJAVENIE
ZMYSLU A KRÁSY

Psychiater a filozof Viktor E. Frankl prežil ničotu vyhladzovacích táborov, stratil v nich manželku, rodičov a brata, aj celú vedeckú tvorbu, veľmi zdôrazňuje potrebu nájdania zmyslu v akejkolvek životnej situácii, osobnom rozpoložení i v akomkoľvek politickom režime. I v dnešnej absurde sa môžeme učiť od jeho životného svedectva, ktoré zhrňuje kniha Napriek všetkému povedať životu áno, vydaná v štyridsiatich jazykoch.

Frankl vdýchol absurdite a prázdnote postmoderného človeka, ktorý rečou Berďajeva žije ideálom zvierat, novú životnú energiu.

Podobne to možno povedať aj o diele Alexandra Solženicyna.

Súčasní ruskí dejepisci (A. Zubov) píšú, že jeho novely, ktoré začali vychádzať v poststalinovej epoche, podávajú trpkú skúsenosť autora z Gulagu. Priniesli očistenie ľudskej duše od strachu, narovnávali chrbtice bývalým Stalinovým otrokom a učili Rusov znovu hľadať priamo do očí. V závere poviedky Jeden deň Ivana Denisoviča nám autor v postave politického väzňa Suchova dáva doslova návod, ako v zdanlivo nezmyselnej situácii a životnom položení možno zmysluplne žiť: „Suchova usinal úplne spokojný. Toľko vecí sa mu dnes pošťastilo: nezatvorili ho do korekcie, partiu mu nevyhnali za Socmestečko, na poľudnie si ulial kašu navyše, parťák dobre vyplnil výkaz, murovalo sa mu jedná radosť, pilku mu pri prehliadke nenašli, navečer si privyrobil u Cézara a kúpil si tabak. A nenachladol, zahnal nemoc. Minul deň, ničím nezakalený, skoro šťastný.“

Solženicyn svojimi postavami nás učí umeniu nájdania zmyslu a radosti

(Pokračovanie z 1. strany)

Neautentické bytia, jednotlivcov podporované a kreované ich individuálnou účasťou v rôznych umelo a situačne vytváraných „sociálnych bublinách“, ktoré im naplňujú a určujú obsah prežívania, konania a prezentovaných vzorcov správania dostávajú v priestoroch nútenej samizolácie príležitosť k transformácii. „Priblíženie sa“ k samému sebe, k vlastnej individuálnej podstate môže viesť zároveň k odpovedi na otázku, s ktorou mnohí zápasia. Postupné nachádzanie a uvedenie si významovosti vlastnej hodnoty, užitočnosti, či zmysluplnosti môže naplniť entitu nášho bytia a obohatiť náš existencionalný pobyt v čase. Franklove kategórie životného zmyslu (tvorivé, zážitkové, postojové) sú stále rezonujúce v nás, len je potrebné si ich uvedomiť a pracovať s nimi. Čo človek môže dosiahnuť, resp. čo môže dať iným, o tom sa dá porozmýšľať aj v tomto zavírenom čase. A aj o tom, čo si človek zoberie „z tohto sveta“, čo sa môže naučiť, čo chce a o čo sa môže pokúsiť, stojí za úvahu do budúcnosti.

„Pandemická skúsenosť“ (nemyslíme tým covidovú infekciu) v sebe zahŕňa a štrukturuje aj Franklovu kategóriu životného zmyslu, a tou je postoj človeka k utrpeniu, ktoré musí znášať a prispôbovať mu doteraz „zabehané“ vzorce správania. Návykové schémy sa menia ťažko, ale zmena môže zahŕňať aj progres i napriek tomu, že v tomto čase sa cítime frustrovaní z obmedzení, ktoré musíme prijímať. Frustrácia nás môže reštartovať alebo posunúť do nihilistického „hodnotového“ scenára.

„Je mi to je jedno“, hovorí Meur-

Selekcia ľudí ako politikum

MEDIÁLNA ASKÉZA

v drobných okamžikoch navonok nudného dňa. Kol'kokrát nás väzeň Suchova napomenie? Večer pri bilancovaní dňa sa pýtam: čo dnes bolo pekné a čo dobré som vykonal?

Dostojevského hrdina – knieža Myškin zvolal: „Krása spasí svet!“ Objavujeme ju v sebe, v blížnom, v prírode. Najjednoduchšou formou prirodzenej kontemplácie je práve zážitok krásy, a tento zážitok, mieni sv. Bazil Veľký, je spojený so spomienkou na Tvorcu a naplní našu dušu vďačnosťou a láskou. Toto je alternatíva voči otupenej mysli súčasníka, ktorý sa v prázdnote srdca a mysle hrne za čoraz drsnejšími citovými zážitkami, extrémnymi aktivitami i bezhraničným cestovateľským ošiaľom.

Berďajev však dopĺňa Dostojevského, keď tvrdí, že „tvorba spasí svet“. Vyzýva hlavne intelektuálov, aby neostali v zajatí myšlienok, ale ich vteľovali. Takto realizujeme Kristov výrok: „Môj Otec pracuje doteraz, i ja pracujem.“ Skutočnou tvorbou: intelektuálnou, ale aj službou človeku, umeleckou a remeselnou aktivitou, ba i prácou v záhrade, môžeme dať svojmu životu radosť a vyšší zmysel, ktorý svet otupený temnou energiou pasivity, apatie a ducha smrti bohoboreckej pandémie strachu a klamstva, nepozná.

Inšpiruje nás tu Berďajevom prednesená zásada: „Bude potrebné prejsť k jednoduchšej a prostejšej materiálnej kultúre a naopak k bohatšej duchovnej kultúre“ (Nový stredovek). Potrebuje sa zbaviť všadeprítomnej ilúzie o tom, že jednoduchší materiálnej život nás robí menejcennými, neúspešnejšími alebo zaostalými. V rámci toho je nutná mediálna askéza: nielen sekcia obsahov a čas strávený pred informačnými zdrojmi, ale neraz aj úplné odstrihnutie sa od zdrojov. Už tretí rok nepozieram televízne správy a výrazne som obmedzil internet. O nič dôležité som neprišiel, naopak získal som potrebnú duševnú rovnováhu a čas.

Kedysi som študentov žurnalistiky učil, že „informačný všehomír“ (B. McNair) nás zasahuje aj vtedy, keď sa mediálnemu nátlaku aktívne vyhýbame, je ako vzduch, ktorý dýchame. Teraz nás v televízii denne kontaminujú fabulovanými správami a obrazmi konštruovanej reality podľa zásad Frankfurtskej neomarxistickej školy, preto je dôsledná eliminácia otázok duševného zdravia. Média v službe politiky a zábavy sú schopné nás preinformovať a uzabávať až na smrť (N. Postmann). Aspoň raz v týždni si doprajem oslobodzujúci „sabat“ od notebooku.

Ak sa vydáme na náročnú cestu duchovnej slobody a mravnej očisty, naša duša precitne, srdce z kameňa sa bude denne premieňať na srdce z mäsa, začneme sa chovať k sebe s pozornou úctou a naša snaha hľadať vo svete vlastnú cestu bude naplnená.

Takto pripravíme dispozíciu, aby sa do kolektívneho povedomia znovu začala vlievať životná sila, schopná vdýchnuť našej situácii a dejinám jasný zmysel, naznačiť unikovú cestu zo slepej uličky, do ktorej nás zaviedli a ďalej nás vodia ideológie ateistického humanizmu pod taktovkou slobodomurárstva.

„Pokiaľ sa budeme báť, tak si nesmieme sťažovať, že nám niekto nedovoľuje voľne dýchať – vinu na tom nesieme sami! Pokiaľ sa ohneme ešte viac, tak naši priatelia biológovia prispievajú k tomu, ako čítať naše myšlienky a ovplyvňovať naše gény. A pokiaľ sa budeme aj potom báť, sme beznádejne stratení a zaslúžime si tohto Puškinovho opovrhnutia:

„Načo je stádam dar slobody? Ich dedičom z rodu na rod je iba jarmo a bič.“ (Z vyhlásenia Nežít' v lži od Alexandra Solženicyna z 12. februára 1974, publikované po jeho zatknutí.)

PETER GREČO

Bytie v prežívanom žití

sault, postava z Camusovho románu Cudzinec na pohrebe svojej matky. Aj jeho ďalšie aktivity sú sprevádzané s rovnako hlbokou ľahostajnosťou a rezignačným postojom. Ani my k nemu nemáme ďaleko ak spadneme do reality súčasných dní a sprítomníme si nedôstojne, neodborne a dehonostujúco nastavený program prihlasovania sa na vakcináciu.

Hodnotu ľudských životov sme naprogramovali ako pretekársku súťaž, v ktorej vyhráva náhoda, šťastie a rýchlejšie prsty detí, ktorí sa snažia vlastných rodičov zaregistrovať na zaočkovanie. Aj takýmito čriepkami je sprevádzaný pobyt jednotlivcov dnešných dní.

Takéto „drobnosti“ prispievajú k navrstvovaniu vedomia úzkosti u ľudí v prežívaní súčasných dní. Pretože nielen existujeme, ale aj vieme, že existujeme. A v súčasných dňoch existujeme zvláštnym spôsobom, vo zvláštnom režime, ktoré naše bytia zneisťujú. Stretávame sa z doteraz nepoznanou, alebo menej poznanou skutočnosťou. S možným ohrozením nášho bytia.

Stali sme sa súčasťou časovej dimenzie, v rámci ktorej sa nám niekedy intenzívnejšie ako inokedy aj jej potencionálny koniec, s ktorým sa môžeme stretnúť. Takýto pohľad neprispieva síce k pokoju, ale môže viesť k sebauvedomeniu. K uvedomeniu si, že čas, ktorý máme k dispozícii, nie je nekonečnou dimenziou.

Miňa sa nám a nie je jedno, ako ho využijeme, či ako ho chceme využiť v budúcnosti.

Poznačiť proces diania pozitívnym znakom bytia v podobe individuálnej užitočnosti pre niekoho alebo niekomu by možno pomohlo predznamenat' zmenu k jednej z Platónových ideí. Bola to idea Dobra. Obsah Dobra, ktoré každý z nás môže dávať, je už individuálnou dimenziou každého z nás. A možno je to z mojej strany len naivizmus.

Naše bytia sa totiž stretávajú čoraz častejšie so základnou charakteristikou ľudského života, ktorú A. Camus vníma ako absurdno. Absurdno je ním chápané ako konflikt, resp. roztržka medzi tým, po čom človek túži a realitou, ktorú momentálne prežíva a má k dispozícii.

Typická sprievodná charakteristika našich bytí, žití v súčasných korónových dňoch. Okrem spomínaného vakcinačného zlyhania sa súčasťou absurdného obrazu stali osobné spory medzi politikmi, ktorí v krízových dňoch namiesto podporovania pocitov bezpečia a istoty ľudí sa narcisticky orientujú na záchranu svojho osobného Ega. Smiešnu hru chlapcov na pieskovisku by pripomínalo toto absurdné dejstvo, keby nebolo také smutné a nespôbovalo individuálne tragédie ľudí v príbehoch so smutnými koncami. „Naše bytia“, prežívania a pobyty v časopriestore sú atakované

ohrozeniami nielen našimi vnútornými, subjektívnymi, ale aj tými vonkajšími. Prejsť touto križovatkou chaosu bez ujmy a mentálnej disharmonie si skutočne vyžaduje odvahu. Som rád, že mnoho ľudí ňou ešte disponuje.

Stali sme sa svedkami prebiehajúcej absurdnej reality poznamenej stovkami zomrelých za spoluúčasti sprievodného komparzu politických aktérov produkujúcich komunikačnú infantilitu, či už na osobnej alebo facebookovej úrovni.

Camusovo Absurdno v priamom prenose.

Platónova múdrosť ako jedna z vlastností, ktorou by mal štát disponovať, sa s najväčšou pravdepodobnosťou stáva tiež infikovanou entitou. Je to nepríjemné, ak vidíme, že sa stráca a zastupuje ju hlúposť, ktorá sa nám „predáva ako inovovaná politická múdrosť“. Samotný pojem múdrosti, zvlášť tej politickej, zmutoval.

Možno jednou z alternatív je aj odkaz A. Camusa, ktorý hovorí, že človek môže dosiahnuť plnohodnotné postavenie tým, že bude žiť dôstojne tvárou v tvár voči absurdite. „Nič sa nevyrovná pohľadu na ľudskú hrdosť. Akýkoľvek osud je možné prekonať pohrdaním“ (Irvin D. Yalom Existencionalná psychoterapia, 2006, str.432).

IVAN BINDAS

Dátum, 14. marec, pôsobí na niektorých spoluobčanov ako muleta. Stúpne im tlak a sú v ohrození života. Zatnú päsť a hrabú sa v slovníku vlastnej nenávisti. Najväčšia skupina si tento dátum ani nevšimne. Nevedia čím je významný, ale ak treba, zachovávajú sa ako cikády. Iba minimálny počet Slovákov vie, čo sa v tento deň stalo, prečo a ako.

Kto za to môže? Odpoveď na legitímnu otázku znie - politická ruka v ruke s predajnými historikmi a úplatnými médiami. Je nespochybniteľné, že tieto tri skupiny dokážu v každom štáte na svete tvarovať verejnú mienku ako plastelinu. Stačí prebrať udalosť ako popoluška, hrach vyšmarit' a šošovicu rozhoďť do priestoru a učebnic. Každá ďalšia generácia už hrach ani hľadať nebude. Ak by predsa len, hľadačov znemožnia a pre šošovicu ostane viacej miesta. Vedel to aj tatiček Masaryk. Vyhlásil "Když stát vydrží padesát let, Slováci pochopí, že jejich řeč je jen nářečí češtiny".

Sme unikát medzi národmi. Dokážeme nenávidieť vlastný štát. Prečo? Už niekoľko generácií nechápe, čo bola maďarizácia a aké mala dôsledky. Nevie čo je Washingtonská deklarácia a nešípi čo je Pittsburská dohoda. Cez ružové okuliare sa pozerá na postavenie Slovákov v spoločnom štáte s Čechmi. Nevedia nič o slovenskej autonómii a čo bol Homolov puč. Nevedia, aký nevýznamný vplyv mali slovenskí politici na spoluzit'ie s Nemcami a na tvorbu podkladov pre Mnichovskú dohodu a na riadenie štátu vôbec.

Nechcem byť osobný, zalovte vo vlastnej pamäti. Ak vám tieto pojmy hovoria málo, alebo aj nič, nie je to vaša vina. To je práve ten starostlivo ukrytý hrach. Čo ste o tejto dobe povedali svojim nasledovníkom? Koľko úsilia ste venovali hľadaniu hrachu?

Nie iné je to s osobnosťami našej minulosti. Krčia sa v hrci popola s hrachom. Neveríte? Prelistujte si dejepis vašich detí. Samá šošovica. Ak by ste aj našli zmiečko hrachu, bude scvrknuté, vysušené a plesnivé. Ak máte možnosť, porovnajte učebnicu dejepisu slovenského žiaka s dejepisom žiakov v Česku, alebo v Maďarsku. Tam vedia, že hrdosť na vlastný národ sa buduje najmä v škole. Vedeli to Maďari, keď budovali veľké Uhorsko. Parafrazujem - "škola musí fungovať ako mlynček. Na začiatku doň hodíme Slováka a na konci vylezie Maďar". Vedeli to Česi, keď písali učebnice rovnaké aj pre slovenské deti - bez hrachu.

Položme si otázku: "chceme mať vlastný štát"? Ja áno, ale nie som prvý, kto na takto položenú otázku odpovedal. V júli 1938 ju novinári položili Andrejovi Hlinkovi. Odpovedal "Pýtate sa ma, či my, Slováci, túžime po samostatnom štáte? Odpovedám vám otázkou: Či jesto na svete vôbec národa, ktorý by netúžil po samostatnosti"? Veľká časť národa to dokázal aj v roku 1993.

Asi každý vie, že o vynorenie nášho národa z hĺbokiny felvidéku Uhorska sa najväčšou mierou pričínal Milan R. Štefánik. Už menej sú známe okolnosti a peripetie s tým spojené. Takmer neznáme sú však donekonečna odkladané, prekrúcané a nikdy nespĺnené sľuby hoc aj dohodami garantované o rovnoprávnom postavení Slovákov v spoločnom štáte s Čechmi. Hlboko poddimenzovaná skupinka zástupcov Slovákov v spoločnom zákonodarnom zbore viedla podobne stratený boj o dôstojné postavenie v novom štáte, ako L. Štúr a Ferdiš Juriga v Uhorskom sneme. Kto vie, že Česi uzavreli (28. X. 1918) sobáš nie len bez vedomia, ale dokonca aj bez prítomnosti ženicha, že originál prístupovej zmluvy Slovákov bol sfalšovaný a originál sa stratil, že 256 členný Český národný výbor nevolených poslancov vydal dočasnú ústavu a dodatočne si pribrali až 14 nevolených "reprezentantov" Slovenska. V tom mini počte poslancov zastupovali Slovákov aj Česi - napríklad dcéra prezidenta Masaryka. Počet zástupcov Slovákov v parlamente sa časom menil, ale nikdy nezískali takú silu, aby presadili oprávnené nároky. Napočítal som viacej ako 60 neúspešných pokusov.

Po prijatí Mnichovskej dohody (30.IX.1938) takmer neobmedzenú moc nadobudol Hitler. Hľadal spojencov. Prezident republiky Beneš demobilizoval armádu, podal demisiu (5.VIII. 1938) a zbabelo opustil vlasť. Vláda varila z vody. Slováci vyhlásili autonómiu v rámci česko-

Čo nepoznáme, to nemôžeme milovať

slovenského štátu, na ktorú mali právo už 20 rokov. Pražská vláda tento krok prijala a v ten istý deň vymenovala Dr. Jozefa Tisu za ministra pre správu Slovenska spolu so štyrmi ministrami. Hneď začali rokovať s Maďarmi o územných nárokoch. Žiadali Bratislavu, Levice, Nitru, R. Sobotu, Rožňavu a Košice. Ich požiadavky sa zakladali na sčítaní obyvateľstva z roku 1910 (maďarizácia). Tiso nereálne nároky založené na nereálnej štatistike odmietol. Maďari rokovanie opustili a oslovili signatárov Mníchovskej dohody. Signatári Nemecka a Talianska (bez Spojeného kráľovstva a Francúzska), Maďarom vyhovel. Získali Senec, Galantu, N. Zámky, Levice, Komárno, Lučenec, R. Sobotu, Rožňavu a Košice. Slovensko stratilo vyše 10 000 km² územia a 860 000 obyvateľov. Hitler bol zdržanlivý, ale obsadil Petržalku a robil si nárok na Devín. Územie žiadalo a aj získalo Poľsko. Jeho armáda obsadila niekoľko obcí na Orave a Spiši.

Do autonómneho slovenského Snemu viac ako 93% voličov zvolilo 63 poslancov (18. XII.1938). Predsedom vlády sa stal Dr. Jozef Tiso. Niekoľko dní v Tatranskej Lomnici pobudol aj prezident Č-SR Dr. Emil Hácha. V januári, po prvý raz, zasadol Slovenský snem aj za účasti vládnej delegácie z Prahy a 20. januára prezident republiky vymenoval vládu Slovenskej krajiny. Predsedom bol opäť Dr. Tiso. Vláda, so sídlom v Bratislave, mala päť ministrov.

Českým politikom sa autonómia Slovenska začala čoskoro zajať. Slováci požadovali proporcionálne rozdelenie moci a prostriedkov. Požadovali plnenie sľubov s ktorými vstupovali do spoločného štátu zatknutí v Pittsburskej dohode. Začali obštrukcie na každej úrovni. Predseda česko-slovenskej vlády Beran, zvolal zasadnutie vlády do Prahy (9.III.1939), kde pozbavil autonómiu vládu Slovenska legitimitu. České vojsko prebralo moc na Slovensku a vyhlásilo stanné právo. Do väzníc v Česku odviezli 250 slovenských politikov vrátane poslancov. Dnes by sme povedali, že doba bola hektická.

Prezident Hácha vymenoval novú slovenskú vládu, Dr. Tisu nahradil Karol Sidor. Situáciu za hranicami sledoval aj Hitler. Poveril sekretára ministerstva zahraničia Dr. Wilhelma Keplera, aby dohodol stretnutie. Účelom rokovania malo byť okamžité vyhlásenie samostatnosti Slovenska. Sidor to odmietol. Preto Dr. Kepler, opäť na príkaz Hitlera, oslovil zosadeného predsedu vlády, Dr. J. Tisa a požiadal jeho o stretnutie. Odmietol aj Dr. Tiso. Keď naliehanie Dr. Keplera pokračovalo, Dr. Tiso sa spojil s predsedom vlády K. Sidorom. Na spoločnej porade s členmi vlády a predsedníctva parlamentu pozvanie do Berlína prijal.

Z Viedenského letiska, spolu s poslancom Š. Danihelom a Dr. Ďurčanským, sa 13. marca 1939 presunul do Berlína. Po rozhovore s ministrom zahraničných vecí von Ribbentropom a jeho diplomatmi, nasledoval viac ako hodinový rozhovor s ríšskym kancelárom Hitlerom.

Tiso odoprel okamžité (cez rozhlas) vyhlásenie samostatnosti Slovenskej republiky napriek tomu, že von Ribbentrop prečítal telegram o presune maďarských vojsk na hranice Slovenska. Vyžiadal si dvadsaťštyrihodinový odklad. Telefonicky informoval o situácii K. Sidora a následne požiadal prezidenta Československej republiky Dr. Hácha o zvolanie snemu Slovenskej krajiny na nasledujúci deň.

Pred jedenástou hodinou začalo 57 poslancov rokovať. Prijali demisiu Karola Sidora a vypočuli si informáciu Dr. Tisu o jednaní v Berlíne. Po krátkej prestávke predseda snemu Martin Sokol, vyzval poslancov, aby hlasovaním vyjadrili svoj názor a rozhodli, či sú za samostatný štát, alebo nie. Všetci poslanci povstaním prijali prvú možnosť.

Následne prijali zákon O samostatnom štáte Slovenskom, čím premenili Snem Slovenskej krajiny na zákonodarný Snem Slovenského štátu a vytvorili novú vládu. Predsedom sa stal Dr. Jozef Tiso, Dr. Vojtech Tuka podpredsedom, Karol Sidor min. vnútra, Ferdinand Čatloš min. obrany, Jozef Sivák min. školstva, Gejza Medrický min. hospodárstva, Dr. Ferdinand Ďurčanský min. zahraničia, Dr. Gejza Fritz min. pravosúdia, Dr. Mikuláš Pružinský min. financií a Július Stano min. dopravy a verejných prác.

Prvé zasadnutie vlády zvolal jej predseda na 16. hodinu. 1. Slovenský štát vznikol legálnym, zákonodarným spôsobom. Nemecký konzul v Bratislave E. von Druffel oznámil, že Nemecká ríša uznáva samostatný Slovenský štát. Ako druhý uznali jeho existenciu Maďari a neskôr ešte 26 ďalších štátov celého sveta.

Cieľavedomá a obetavá vláda dokázala bez počiatočného kapitálu, fungujúceho bankovníctva, pri strate najúrodnejšej pôdy Žitného ostrova, bez konsolidovaného pôdohospodárstva, bez vlastnej armády, v energeticky a priemyselne poddimenzovanom prostredí vybudovať prosperujúci štát o ktorom poznáme iba šošovicu. Ako dôkaz schopnosti štátu by som mohol menovať vlastnú menu, budovanie ciest, železničných tratí, tunelov, priehrad a elektrární, ale asi najlepší bude fakt, že napriek tomu, že štát vznikol v polovici marca, učebnice pre všetky školy mali žiaci už v septembri vrátane dejepis. Slovenský štát zachránil existenciu národa a zabezpečil mu prežitie vojny v relatívne pokojnom stave. Slováci, prvýkrát v histórii dokázali svetu, ale najmä sami sebe životaschopnosť. Aj tento hrach leží v popole.

Je ťažké si predstaviť čo hrozilo triapól miliónovému Slovensku? Aj posledný historik musí priznať, že vznik Slovenskej republiky zabránil jej úplnému rozdeleniu medzi Poľsko a Maďarsko. Nemať štát znamená smrť nie je iba heslo. Decimovanie národov v cudzích štátoch je toho dôkazom (Lužickí Srbi, Slováci v Maďarsku, Poľsku a aj v Česku).

Všetky štáty na svete vznikli buď násilím, alebo prospechom pre nich. Ani Česko-Slovensko nevzniklo iba z vôle ľudu. Medzinárodnú politiku vždy diktovali mocnosti, v tom čase to bolo najmä Nemecko. Slováci mali iba dve možnosti. Zvolili si vlastný štát. Je paradoxné, že ešte aj po viacej ako sedemdesiatich rokoch vyslovenie názvu "Slovenský štát" je toxické. Viete si predstaviť, že by rovnaký prístup k vlastné štátu mali Nemci, ktorí stvorili smrtonosnú podobu národného socializmu (nacizmus), alebo Taliani so svojim vyspelým fašizmom? Oni potrestali vinníkov, zavrhlí systém, ale kolíska svojho národa dvíhali z popola.

Naša národná osobitosť spočíva v tom, že na každý hrášok si pleseň lepíme sami. Je to každodenný syndróm pochybovania, závidia a nevedomosti, obohatený o ziskuchtivost', malomeštiactvo a snobizmus. Nečtyka sa to iba histórie. Strukoviny sa zbabelo, dôsledne a usilovne preberajú aj dnes. V opačnom prípade by naše vlády aj médiá aspoň po roku 1993, keď sme opäť získali vlastný štát, hľadali pravdu a nepokračovali by v hystérii očierňovania prvého vlastného štátu. Na svetlo pravdy by už dávno vyniesli aj hrach. Ukazujú iba šošovicu, neraz geneticky modifikovanú.

Plesňou zabraná história vedie k nedostatku národnej hrdosti. Ak spochybňíme každú obetavú osobnosť, ak nájdeme blato na každom číne národovca, ak znevážime každú prežitú dobu, stratíme minulosť. Ak sa nespamätáme, spochybňíme a stratíme aj súčasnú štátnosť. Lepíci na tom usilovne pracujú od prvého dňa. Poznáme ich, a počúvame. Beztriestne šíria pleseň do sebedomia národa. Kríza posledných niekoľko mesiacov dokazuje, že sme na pokraji priepasti. Jej dno je temné.

RENÉ PAVLÍK

Osobitnú úlohu pri kreovaní povojnovej Európy zohral pápež Pius XII., pretože bol presvedčený, že nová kresťanská Európa musí mať nevyhnutne aj duchovný rozmer. Pius XII. ešte počas druhej svetovej vojny nikdy nezdieľal prehnany optimizmus amerického prezidenta Roosevelta o reformovateľnosti sovietskeho komunistického systému a komunistickú ideológiu vnímal ako podobne veľké zlo ako ideológiu nacistickú. V rokoch 1943 – 1944 preto využil každú príležitosť, aby varoval západných diplomatov pred slepou vierou voči uisteniam stalinského vedenia ako aj pred príliš tesnou spolupracou s Moskvou na úkor teritoriálnych a politických ústupkov a upozorňoval západné mocnosti, aby mali na pamäti čo najrýchlejšie ukončenie vojny. Po vyhlásení bezpodmienečnej kapitulácie angloamerickými mocnosťami v Casablance v januári 1943, s ktorou pápež

nia dogmy o Nanebovzatí Panny Márie, ktorú protestantský svet prijal s veľkou nevládu.

Pius XII. bol veľkým podporovateľom integračných procesov povojnovej Európy za predpokladu, že budú vychádzať z kresťanských zásad, a to predovšetkým katolíckej sociálnej náuky a v nej obsiahnutých princípov solidarity, prirodzeného práva a dôstojnosti ľudskej osobnosti. Bol presvedčený, že zjednocujúca sa Európa nemá tvoriť akýsi nadnárodný superštát, ale má vychádzať zo syntézy národných identít a transnacionálnej solidarity založenej nie na ekonomických a politických záujmoch, ale zohľadňujúcej kresťanského ducha podľa motto: alebo bude Európa kresťanská alebo nebude vôbec. Rešpektujúc medzinárodnopolitické realie povojnového poriadku si v prípade Nemecka a Talianska dobre uvedomoval, že prekonať nevýhody

Bichet. Vo výkonnom výbore NEI boli zastúpení reprezentanti štátov a národov, ktorí sa stretávali každé tri mesiace na spoločných rokovaníach. Na pravidelných kongresoch NEI sa spravdila zúčastňovali poprední kresťanskí demokrati akými boli Alcide de Gasperi, Konrad Adenauer, francúzski republikánski politici Robert Bichet, Georges Bidault a Robert Schuman, ako aj rakúsky politik ľudovej strany Felix Hurdes. Niektorých kongresov sa zúčastnili aj poprední predstavitelia Slovenskej národnej rady v zahraničí pod vedením Karola Sidora, ktorý v exile podľa vzoru talianskej DemocraziaCristiana, či francúzskeho ľudovo-demokratického hnutia Mouve mentré publica in populaire založil stranu s názvom Slovenská kresťanská demokracia a spolu s bývalým diplomatom Jozefom Mikušom, ktorý od roku 1948 žil v parížskom exile a neskôr v USA, sa usiloval o jej prijatie

Pápež Pius XII. a povojnová Európa

zásadne nesúhlasil, boli nádeje na skorý mier ako aj alternatívne plány stredoeurópskych kresťanských federácií definitívne pochované a od druhej polovice roka 1944 sa reálna hrozba sovietskej a infiltrácie komunizmu do Európy stávali čoraz realnejšími.

Po skončení vojny Pius XII. s veľkými obavami sledoval rozpinanie bolševického „nového islamu“ z Východu a rovnako aj marxistickú sekularizáciu zo Západu. Komunistickú ideológiu chápal v duchu encykliky Pia XI. DiviniRedemptorisako vo svojej podstate zvrátené zlo a zápas s komunizmom vnímal v eschatologickom duchu ako „apokalyptický zápas so Zlomom“. Bol presvedčený, že ani demokratický Západ neuskutočnil kresťanský poriadok ako základ ľudských práv a v rysujúcom sa bipolárnom svete sa zásadne dištancoval od oboch blokov. Kľúčovou nebola otázka prináležitosti k jednému z blokov, ale otázka „aliancie s Kristom“, ktorú v známom vianočnom posolstve z decembra 1947 formuloval: Byť s Kristom alebo proti Kristovi, to je celá otázka.

Pápež sa však napriek bezvýhradnému antikomunistickému postojú nikdy nepovažoval za súčasť západnej protisovietskej „križiackej výpravy“, ktorú s veľkou vehementnosťou presadzoval nový americký prezident Harry Truman. Truman v tomto zmysle napísal Pioví XII. niekoľko listov a vylal do Vatikánu osobného splnomocneného zástupcu, diplomata Myrona Taylora. Misia amerického diplomata trvala až do roku 1951 a jeho snahy smerovali k zapojeniu všetkých významných kresťanských cirkví do spoločného zápasu proti sovietskemu komunizmu. Problémom Trumanovej predstavy o zapojení kresťanov do tohto „apokalyptického zápasu“ bolo, že si nedostatočne uvedomoval rozpory vo vnútri kresťanských cirkví, predovšetkým medzi Katolíckou cirkvou a protestantmi. V lete 1951, keď sa rysovala spoločná deklarácia o situácii vo svete, ktorá mala oslovit' kresťanov za železnou oponou, táto dlho plánovaná iniciatíva stroskotala na konflikte medzi Rímom a protestantskými cirkvami ohľadom vyhláse-

porazených štátov bolo možné len za predpokladu ich integrácie do nadnárodných štruktúr a v tomto zmysle – podobne ako to vnímala aj nemecká kresťanskodemokratická elita na čele s Konradom Adenauerom – pozitívne vnímal historický kontext karolovskej doby s centrom v Nemecku, Francúzsku a Taliansku. Citlivo vnímal preto aj nemeckú otázku, ktorú považoval za kľúčovú pre zachovanie dlhodobej stability a mieru v Európe. Odmietal princíp kolektívnej viny Nemcov a zdôrazňoval prínos katolíckeho odporu voči totalite národných socialistov v období Tretej ríše. Pozitívne sa vyslovil o prijatí Marshallovho plánu pre obnovu Európy, zároveň však zdôraznil, že obnova musí byť cieľom na dosiahnutie nezávislosti Európy a nesmie byť zneužitá ako inštrument proti rozpinavosti Sovietskeho zväzu. V liste prezidentovi Trumanovi z júla 1948 navrhoval, aby Európa bola obnovená v duchu spolupráce a nezávislosti garantovanej medzinárodnou autoritou a spomenul tiež fakt, že na dosiahnutie skutočnej nezávislosti je potrebné zaoberať sa nielen hospodárskou obnovou, ale prijať aj bezpečnostnú stratégiu. Opäť však pripomenul, že program pomoci nemôže byť úspešný, keď nezoberie do úvahy nevyhnutnú potrebu obrátenia človeka k Bohu. Pápež pozitívne vnímal aj vznik Európskeho spoločenstva uhlia a ocele v roku 1951 ako aj založenie Európskeho hospodárskeho spoločenstva v roku 1957.

Pápež podporoval vznik a pôsobenie kresťanskodemokratických politických strán a ich integráciu do vyšších nadnárodných skupín. Tými bolo federalistické hnutie kresťansko-demokratických strán, skupín a osobností založené v roku 1947 pod nie príliš obsažným názvom Nouvelles Equipes Internationales (NEI, v preklade niččo ako nové medzinárodné skupiny), ktoré pôsobilo ako európske fórum pre výmenu názorov, širokú spoluprácu a uplatňovanie kresťansko-demokratického politického programu. Prezidentom NEI bol od založenia Belgičan August De Schryver a generálnym tajomníkom sa stal francúzsky minister a člen vedenia Republikánsko-ľudového hnutia vo Francúzsku Robert

do spomínaného hnutia. Programovo aj štruktúrne boli NEI úzko späté s princípom federalizmu a pričínili sa o budovanie zjednotenej Európy na báze kresťanských zásad ako aj na princípe rovnoprávnosti všetkých európskych národov. Týmto spôsobom boli dvere NEI otvorené aj malým stredoeurópskym národom, Slovákom nevynímajúc. Podľa posolstva NEI pre rok 1949 patrili všetky európske štáty k Európe, prirodzene aj tie „slobodné národy“, ktorým bola účasť na výstavbe európskej federácie kvôli sovietskej hegemonii znemožnená. Na kongrese NEI v roku 1948 v Den Haagu požadoval politický výbor od európskych štátov, aby sa vzdali nacionalizmu a zaoberali sa budovaním federácie, či konfederácie, ktorá ale nebola možná bez účasti všetkých európskych národov, čím hnutie de facto odmietlo realitu rozdelenia Európy na dva antagonistické bloky.

Pius XII. s veľkou láskou a zanečením sledoval a podporoval medzinárodné katolícke študentské hnutie Pax Romana, ktoré vzniklo ako nadnárodná organizácia vysokoškolských katolíckych študentských zväzov ešte v medzivojnovom období. Na jednom z najmohtnejších kongresoch Pax Romany v povojnovom období v Amsterdame v auguste 1948 vystúpil s rozhlasovým prejavom na ústrednú tému kongresu o spolupráci na Vykupiteľskom diele. V prejave pápež žiadal katolíckych intelektuálov, aby vniesli do aktuálneho zápasu jasnosť rozumového poznávania a každý podľa svojho povolania bol účastný na Vykupiteľskom diele Kristovom. Riadnym členom Pax Romany bolo aj v povojnovom exile obnovené Združenie slovenských katolíckych študentov v zahraničí, v ktorom v cudzom svete našli zázemie slovenskí študenti pozbavení vlastní materiálneho zabezpečenia, pretože v „ľudovodemokratickom“ a neskôr komunistickom režime nevideli pre seba žiadnu budúcnosť. Vplyv duchovnej autority pápeža Pia XII. a jeho učenia zhmotneného v encyklikách, prejavoch a prihovoroch boli pre duchovné smerovanie organizácie kľúčové.

BEÁTA KATREBOVÁ BLEHOVÁ

Sú miesta na svete, na ktoré Boh zliadol s osobitnou milosťou. Obdaroval ich mimoriadnymi darmi, ale v logike Božej matematiky aj bolestnými krížmi. Takým miestom je aj Černová. Malá, svetu neznáma dedinka, ktorej sa dostalo privilégia byť rodiskom otca národa Andreja Hlinku i ďalších výnimočných osobností a vďaka ktorej v čase, keď sa zdalo, že slovenský národ je odsúdený na zánik, vystúpila slovenská otázka z politického nejestvovania na medzinárodný parket a spustila dynamiku udalostí, ktoré nakoniec viedli k politickému samourčeniu národa. Za tieto vyznačenia však platila krvou obetí černovskej tragédie roku 1907, politickými väzňami a popravami a slzami černovskej matiek a žien.

Jedným z darov, ktorými Boh cez Černovú obdaroval Slovensko, bol aj Vendelín Javorka, kňaz, rehoľník, misionár, diplomat, väzeň za vieru, na ktorého veľkosti nič neuberá ani to, že dnešné historicky bezvedomé a národne a čoraz viac i duchovne vyprázdnené Slovensko o ňom vie málo alebo vôbec nič.

Tak ako jeho rodná obec, aj Javorka je stelesnením slovenských dejín svojej doby. Rovnako ako drvivá väčšina slovenských osobností hodných tohto mena, aj Javorka sa narodil v chudobnej roľnícko-robotníckej slovenskej rodine, v ktorej nebolo svetských bohatstiev, zato plným priehŕstím sa rozdávala pevná viera, horúca láska k Bohu, k národu, k svojej zemi i k blížnemu, ale aj sedliacka praktickosť a húževnatá pevnosť, ktorú nesklátil ani gulag. Aj v tomto bol Javorka súčasťou pevnej generácie vysokých stromov ako biskup Ján Vojtaššák, ktorého pätnásť rokov mučili vo väzeniach, niekoľko rokov mu dávali do jedla jed, ale on nie a nie sa poddať, Viktor Trstenský, Štefan Náhalka a mnohí iní, ktorých by sme aj dnes tak veľmi potrebovali.

Po absolvovaní ružomerského piaristického gymnázia, na ktorom sa v časoch vrcholiacej maďarizácie vyučovalo po maďarsky, a gymnázia pri malom seminári v Ostrihome vstúpil mladý Javorka po maturite v roku 1903 do Spoločnosti Ježišovej a absolvoval typickú trinásťročnú jezuitskú formáciu. Na univerzitné štúdium teológie ho predstavení poslali do Innsbrucku, ktorého teologická fakulta mala vtedy svetovú povesť. Medzi jej absolventov patrili neskorší biskupi, univerzitní profesori, diplomati. Javorka získal v Innsbrucku solídne teologické vzdelanie, široký kultúrny a duchovný rozhľad, kultivovanú nemčinu a mnohé priateľstvá, ktoré ho sprevádzali po dlhé roky.

Po kňazskej vysviacke a ukončení štúdií v roku 1916 musel aj Javorka splatiť daň molochovi prvej svetovej vojny, najkrvavejšej vojny v slovenských dejinách, v ktorej si vojenské authority vlasti, ktorá neuznávala ani existenciu slovenského národa, iba málo cenili slovenské životy. Kým Slováci tvorili iba štyri percentá cisársko-kráľovských vojakov, ich podiel na padlých predstavoval temer sedem percent - v číslach asi sedemdesiat tisíc, pretože pešie pluky, v ktorých slúžila väčšina slovenských mužov, boli nasadzo-

vané na tých najťažších úsekoch frontov. Na jednom z nich prišlo slúžiť aj Javorkovi ako vojenskému kurátovi a už vtedy ukázal statočnosť, odvahu a jasnú hierarchiu hodnôt: nie záchrana fyzického života pred guľkami či chorobami bola jeho prioritou, ale záchrana nesmrteľných duší pre nebo, aj keď pre ňu bolo treba kurátovi bez zbrane v prvej línii riskovať vlastnú kožu.

V dôsledku prehratej vojny a zásadných geopolitických rozhodnutí víťazných dohodových veľmocí sa Rakúsko-Uhorsko roku 1918 rozpadlo a na jeho troskách

EMÍLIA HRABOVEC

Vendelín Javorka: niekoľko historických úvah k 55. výročiu odchodu do nebeskej vlasti

vznikli nástupnícke štáty. Jedným z nich bolo Česko-Slovensko, ktorého vznik priniesol slovenskému národu oslobodenie spod tvrdej maďarizácie a polofeudálnych uhorských pomerov a parlamentné demokratické podmienky, ale aj trpké sklamanie, predovšetkým poznánie, české politické elity považovali republiku za obnovený český štát, pre ktorý nebolo Slovensko rovnoprávnym partnerom, ale iba geopolitickým, záujmovým priestorom. Dôsledkom bol striktný unitarizmus, fikcia „československého národa“ a presadzovanie českých politických a kultúrnych tradícií, vychádzajúcich z hlboko zakorenenej averzie voči Katolíckej cirkvi, považovanej za národného a ideového nepriateľa českého národa. Situáciu sťažovala skutočnosť, že Slovensku v dôsledku predchádzajúceho vývoja chýbala vlastná cirkevno-právna identita, teda samostatná cirkevná provincia, samostatné rehoľné provincie i slovenskí biskupi, schopní pozdvihnúť hlas na obranu Cirkvi. Slovenskí katolíci sa tak na križovatke svojich dejín ocitli ako „siroty bez hlavy“, ako napísala skupina slovenských kňazov na čele s Andrejom Hlinkom pápežovi Benediktovi XV. v liste z februára 1919.

V tomto kontexte čakali Spoločnosť Ježišovu na Slovensku a s ňou aj Javorku nové úlohy, predovšetkým potreba emancipovať Cirkev na Slovensku od inštitucionálnych zväzkov svätostefanskej cirkevnej organizácie, vtláčiť jej nového slovenského ducha a mobilizovať katolícke sily, aby národ, konfrontovaný s novým sekularizačným a odnárodňovacím náporom, nestratil ťažko uchovanú

náboženskú a národnú identitu. Javorka, v lete 1919 vymenovaný za rektora najdôležitejšieho slovenského jezuitského kláštora v Trnave, kde sa nachádzal aj noviciát, sa stal jedným z najagilnejších uskutočňovateľov tohto programu. Aj jeho zásluhou boli slovenskí jezuiti začlenení do novej česko-slovenskej viceprovincie a Spoločnosť Ježišova sa na Slovensku začala tak dynamicky rozvíjať, že počet jej členov sa behom dvoch desaťročí zmultiplikoval, takže v predvečer vzniku Slovenskej republiky sa jezuiti na Slovensku mohli organizačne osamostatniť. Javorka sa osobitne

jviac ležali na srdci, do ruskej misie.

Od pontifikátu Leva XIII. v závere 19. storočia vládlo v Ríme veľké nadšenie pre zblíženie s pravoslávym slovanským východom. Nielen preto, lebo mal teologicky ku katolicizmu bližšie, než protestantské cirkvi západnej a severnej Európy, ale tiež preto, lebo v Ríme dúfali, že v situácii, keď sa veľká časť západnej Európy už nachádzala v hlbokom procese sekularizácie a vládu mali zväčša v rukách liberálno-laicistické sily, sa katolícki Slovania stanú novou oporou Cirkvi v Európe. Tieto očakávania dostali nové impulzy (i nové rany) po roku

veľkú časť aktivít spojených s „ruskou misiou“ Spoločnosti Ježišovej, ktorej generálny predstavený, poľský aristokrat Włodzimierz Ledóchowski, si zase pre konkrétnu realizáciu jej rímskej časti vyhladol Slováka Vendelína Javorku.

Pričin, pre ktoré bol Javorka v rímskom prostredí považovaný za osobitne vhodného pre náročnú misiu, bolo viacero. Dôležitú úlohu hrala aj jeho národná príslušnosť. Na rozdiel od väčšiny ostatných národov stredovýchodnej Európy, najmä Poliakov a Maďarov, Slováci nemali žiadne negatívne historické

angažoval v tlačovom apoštoláte a v ľudových misiách, ktoré boli vtedy veľmi účinným nástrojom na upevnenie viery širokých ľudových vrstiev, a aj vďaka nemu sa podarilo založiť tretiu jezuitskú komunitu na Slovensku v Ružomberku, ktorej cieľom malo byť okrem iného čeliť ateistickej propagande prisťahovaných českých úradníkov a robotníkov v ružomerských fabrikách. O vážnosti, ktorej sa Javorka tešil aj u cirkevných predstavených, svedčí aj skutočnosť, že bol jediným Slovákom – popri biskupoch a rehoľných predstavených z okolitých krajín a bývalom viedenskom nunciovi, ktorého zástupca Svätej stolice a neskorší prvý nuncius v Prahe Clemente Micara začiatkom roka 1920 požiadal o vyjadrenie vo vtedy najdôležitejšej cirkevnopolitickej otázke Slovenska – pri výbere nových slovenských biskupov do Nitry, na Spiš a do Banskej Bystrice. Javorka a trnavskí jezuiti odporúčali za biskupa predovšetkým všeobecne váženého Andreja Hlinku, ktorého spomedzi všetkých kandidátov najviac preferoval aj pápežský zástupca Micara, ktorého menovanie však pražská vláda trikrát vetovala, a tak znemožnila, a Karola Kmetku, ktorý sa o niekoľko mesiacov neskôr naozaj stal nitrianskym biskupom.

Po niekoľkoročnom pôsobení ako predstavený trnavského a neskôr bratislavského jezuitského kláštora nastala pre Javorku začiatkom roka 1925 nová vážna zmena v živote. Generálny predstavený Spoločnosti Ježišovej Włodzimierz Ledóchowski ho povolal do Ríma, aby vstúpil do služieb jedného z diel, ktoré vtedajšiemu pápežovi Piovi XI. na-

1917, keď ruská revolúcia na jednej strane odstránila cárizmus a vedno s ním aj privilegované postavenie pravoslávia v ruskom štáte a vytvorila tak istý priestor pre slobodné pôsobenie Katolíckej cirkvi, zároveň však priviedla k moci bolševický systém, ktorý inicioval dovtedy nevídané prenasledovanie kresťanov. Katolícka cirkev bola do roku 1923 pozbavená všetkých biskupov, veľkej časti kleru a všetkých formačných inštitúcií a zatlačená do pololegality. Keď stroskotali aj rokovania Svätej stolice so sovietskym štátom, rozhodol sa pápež Pius XI. Pre dovtedy v moderných dejinách nevídaný krok: vytvoril v ZSSR podzemné cirkevné štruktúry, schopné zabezpečiť základnú pastoráciu a cirkevnú jurisdikciu. Podzemné cirkevné štruktúry však nedokázali čeliť všadeprítomnému komunistickému štátu, ktorý ich rýchlo odhalil a zlikvidoval. Ešte rýchlejšie zlyhal pokus založiť na sovietskom území kňazský seminár, takže najneskôr v polovici dvadsiatych rokov bolo zrejme, že budúcich kňazov pre pastoráciu v Rusku, ale aj pre pastoračné a evanjelizačné pôsobenie v radoch dvojmiliónovej ruskej diaspory bude možné formovať iba mimo sovietskeho územia. Tak sa zrodila myšlienka založiť rímske kolégium Russicum.

„Ruská misia“, teda pastorácia ruských katolíkov a evanjelizácia nekatolíckeho ruského prostredia, bola pre pápeža Pia XI. veľkou víziou, ktorou sa nadchýnal už od čias, keď bol ako apoštolský vizitátor v Poľsku v roku 1918 vymenovaný aj za apoštolského vizitátora v Rusku, aj keď sa mu nikdy nepodarilo prekročiť sovietsko-ruské hranice. Ako pápež zveril

resentimenty voči Rusom a Rusi voči nim. Ako Slovania boli jazykovo lepšie uschopnení k štúdiu ruského či ukrajinského jazyka než príslušníci neslovanských národov, z vlastného národného prostredia poznali aj východný katolícky rítus a navyše mali v Ríme povesť národa, ktorý v cudzom prostredí rýchlo odloží vlastnú identitu a prispôbi sa novým podmienkam. Javorka osobne mal od mladých liet neskrývanú túžbu pôsobiť v misiách a bol pre takúto úlohu aj teologicky, jazykovo a osobnostne dobre pripravený.

Javorkovo rímske vyznačenie však predbežne znamenalo, že si ako 43-ročný musel opäť sadnúť do školských lavíc a naučiť sa po rusky (a tak už svoj šiesty moderný jazyk) a zvládnuť cirkevnú staroslovenčinu i východný obrad. Po krátkom pobyte na východnom Slovensku a Podkarpatskej Rusi, kde sa mal prakticky zdokonaľiť vo východnom obrade, ho koncom roku 1926 vymenovali za ministra (hospodára) Pápežského východného ústavu, inštitútu vyšších štúdií, ktorý v roku 1917 založil Benedikt XV. Keď sa v roku 1926 v Ríme definitívne rozhodlo o založení ruského kolégia vo Večnom meste, zverili predstavení praktickému Javorkovi aj úlohu dohliadať na stavbu jeho budovy, ktorá rástla v susedstve Pápežského východného ústavu. Keď sa Javorka v týchto úlohách osvedčil, rozhodol sa Pius XI. po porade s biskupom Michelom d'Herbignyom, poradcom pápežskej Komisie Pro Russia a „sívou eminenciou“ všetkých aktivít, týkajúcich sa Ruska, zveriť mu aj vedenie nového kolégia. Komisia Pro Russia pápežovo rozhodnutie oznámila generálovi Ledóchowskému v apríli

1929, oficiálne menovanie nasledovalo 24. októbra.

V rovnaký čas vstúpilo do života aj kolégium Russicum, spojené s veľkými očakávaniami a ďalekosiahlymi víziami, ktorých realizácia však narážala na nemalé ťažkosti. Sovietsky zväz bol a zostal po desaťročia hermeticky uzatvorený a neprístupný, ruská diaspora v drvinej väčšine pravoslávna, postupne sa sekularizujúca a ťažko prístupná katolíckemu apoštolátu, na pôde „ruského kolégia“ sa zišli kňazi a bohoslovci, ktorí vo väčšine neboli ani Rusi ani východní Slovania a sami si museli najprv osvojiť základy ruskej i pravoslávnej teologickej, obradovej a spoločenskej kultúry, do ktorej prirodzene vnášali rôznorodé vlastné prvky. Napriek pápežovmu nadšeniu nebolo ani v univerzálnej cirkvi jednoty v tom, či ruský katolícky apoštolát postaví na východnom obraze, ktorého stesnením bolo Russicum, či na obraze latinského, ktorý mnohí, vrátane poľských jezuitov, preferovali. Ani medzinárodná atmosféra nebola bez úskalí: v Európe rástli napätia politickej, národnej i sociálne a nezastavili sa ani pred bránami kolégia Russica, v ktorom bývali Nemci vedľa Francúzov, Rusi vedľa Ukrajincov, príslušníci ruskej aristokracie vedľa synov roľníckych rodičov. Kolégiu chýbalo prirodzené národné a štátne zázemie rímskych národných kolégií, jednoliata identita a často i finančné prostriedky, život v ňom bol spartánsky striemý. Udržať túto kultúrnu, teologicko-liturgickú a ľudskú mozaiku a vdýchnuť jej jednotného ducha a víziu bolo ťažkou úlohou rektora, ktorý ju napriek kritickým hlasom liturgických puristov, teologických inovátorov či trochu povýšeneckých západných chovancov, ktorí ťažko znášali drsnú jednoduchý život v Russicu, spoľahlivo zvládol a kolégium za päť rokov svojho prvého rektorstva postavil na pevné základy. Javorkovi, hrdému cititeľovi slovenskej cyrilo-metodskej tradície, hlboko presvedčenému o osobitnej úlohe Slovenska v ruskom apoštoláte, sa podarilo získať do Russica aj viacerých slovenských chovancov, aj keď iba dvaja z nich sa neskôr do Ruska reálne dostali.

Začiatkom roka 1934 nastala v Javorkovom živote opäť zmena. Na želanie Pia XI., ktorý Javorku prijal na súkromnú audienciu, bol vyslaný do Charbinu v Mandžusku, kde mal niekoľko mesiacov zastupovať katolíckeho exarchu východného obradu Fabiana Abrantowicza počas jeho pobytu v Ríme. Charbin bolo misijné bojisko: nachádzal sa v Mandžusku, ktoré krátko predtým okupovalo Japonsko, vytvoriac tu satelitný štát, ktorý medzinárodné spoločenstvo zväčša neuznalo. Ani Svätá stolica s Mandžuskom nenadviazala diplomatické vzťahy, v hlavnom meste Hsinking však udržiavala „zástupcu“ s nie celkom definovaným postavením. Táto situácia vyžadovala od Javorku veľa diplomatického taktu. V Charbine žilo asi 120 000 v drvinej väčšine pravoslávnych Rusov, sčasti ešte z cárskych čias, keď sa prisťahovali v rámci budovania mandžuskej vetvy transsibirskej magistrály, sčasti porevolučných emigrantov. Kým v Charbine dominovala ruská kultúra, okolie bolo mongolsko-čínske, život za bránami i pred brá-

nami mesta tvrdý, poznačený biedou, násilím a neistotou do budúcnosti. Po mesiacoch, vyplnených intenzívnou pastoračnou činnosťou, vyučovaním na školách i apoštolátom medzi pravoslávny Rusmi, z ktorých desiatky prijal do radov Katolíckej cirkvi, sa Javorka, sotva sa vystrábil z ťažkého brušného týfusu, ktorým sa nakazil, keď v pastoračnej práci nehľadel na ohrozenie vlastného zdravia, musel opäť sťahovať, tentoraz do čínskeho veľkomesta Šanghaj, kde takisto žila početná ruská a ukrajinská emigrantská komunita. Napriek bezútešným sociálnym pomeroch sa tam Javorkovi podarilo vybudovať živú katolícku farnosť, v roku 1937, počas japonskej invázie, tam však zažil aj vojnu a kruté boje o Šanghaj.

Po päťročnom pôsobení v Číne Javorku opäť povolali do Ríma a poverili funkciou vicerektora a po odchode francúzskeho rektora François de Régis, ktorý musel opustiť Rím po vstupe Talianska do vojny v máji 1940, opätovne funkciou rektora Russica. V Ríme prežíval Javorka aj pohnutú udalosť slovenských dejín po vzniku prvej Slovenskej republiky v marci 1939, predovšetkým nadviazanie diplomatických vzťahov medzi Slovenskom a Svätou stolicou a budovanie slovenského miesta na politickej i cirkevnej mape Európy. Skúsený Javorka, ktorý dôverne poznal rímske i kuriálne prostredie, hovoril i písal kultivovanou taliančinou, francúzštinou i nemčinou a vďaka čulým stykom s vysokými cirkevnými i diplomatickými kruhmi bol vždy dobre zorientovaný v celkovej situácii, bol veľkou oporou slovenského vyslanca Karola Sidora, ktorý prišiel do Vatikánu v júni 1939 bez akejkoľvek diplomatickej prípravy. Javorka mu pomáhal nadväzovať kontakty, poskytoval informácie, na slovenské sviatky a pamätné dni slúžil sväté omše za prítomnosti diplomatov a významných hostí, Sidorovi dokonca sprostredkoval učiteľku francúzštiny, ruskú kňažnú Galicinu, príbuznú zavraždeného cára. Keď sa z rôznych dôvodov skomplikoval príchod pápežského zástupcu do Bratislavy, bol to Javorka, ktorý z poverenia provinciála slovenských jezuitov a svojho bývalého spolužiaka a priateľa P. Rudolfa Mikuša a slovenskej vlády adresoval 16. novembra 1939 sekretárovi pre mimoriadne cirkevné záležitosti („ministrovi zahraničia“) Domenicovi Tardinimu dlhý list, v ktorom vysvetľoval situáciu Slovenska, okolností, ktoré spôsobili odchod nuncia Saveria Rittera z Bratislavy v júni 1939, ako i nebezpečenstvo, ktoré z neprítomnosti nuncia pre slovenský katolicizmus mohlo vyplynúť. Javorka argumentoval, že Slovensku bolestne padne, keď i štáty, ktoré nemožno označiť za katolícke majú nuncia, ale katolícke Slovensko nie, hoci práve cirkevný záujem by to vyžadoval tak s ohľadom na pripravované zákony týkajúce sa Katolíckej cirkvi ako i na posilnenie postavenia Slovenska navonok. Bez prítomnosti nuncia je aj Svätá stolica odkázaná na informácie tretích strán, ktoré nie sú vždy nezainteresované, presadzujú Slovensku nepriateľské záujmy a „hlásia

do Vatikánu aj to zlé, čo sa nikdy nestalo“. Tu mal Javorka na mysli predovšetkým Maďarsko, ktoré sa nevzdalo nádeje na obnovu Uhorska a ktorého diplomacia nelen zasypávala Svätú stolicu tvrdeniami, že slovensko-maďarské hranice sa ešte budú meniť v maďarský prospech a pre Slovensko by bolo z katolíckeho hľadiska najlepšie, keby bolo prinavrátené do lona uhorskej vlasti, predurčenej na úlohu bolverku kresťanstva, ale aj očierňovala slovenskú politiku vo Vatikáne ako filonemeckú a v Berlíne naopak ako slepo oddanú Rímu a namierenú proti nemeckým záujmom, aby tak v Ríme aj v Berlíne vytvorila Slovensku nepriateľskú náladu.

Svätá stolica napokon v júni 1940 vyslala na Slovensko svojho diplomata Giuseppeho Burzia. Jeho príchod bol odpoveďou na národné a náboženské potreby slovenského národa, súvisel však aj s ďalšími úlohami, ktoré v Ríme Slovensku pripísali. Jednou z nich bolo očakávanie, že kresťanské Slovensko sa stane komunikačným kanálom k Poľsku a neskôr k Ukrajine a ostatným sovietskym územiám. Táto úloha sa stala neočakávané aktuálnou v lete 1941 v súvislosti s nemeckým útokom na Sovietsky zväz, ktorý síce dramaticky rozširoval vojnu a jej bolesti, zároveň však po rokoch hermetického uzavretia Ruska pred svetom a tvrdých proticirkevných perzekúcií aspoň teoreticky otvoril možnosť vyslať do týchto krajov katolíckych kňazov. Poľní kuráti slovenskej armády sa stali spoľahlivými sprostredkovateľmi informácií o situácii Katolíckej cirkvi na sovietskych územiach, ktoré prostredníctvom biskupa Michala Buzalku posielali do Vatikánu, a slovenská armáda na rozdiel od nemeckej tolerovala aj účasť miestneho obyvateľstva na slovenských poľných svätých omšiach a jej vojenský kuráti príležitostne krstili a sobášili aj miestnych obyvateľov, ktorí dlhé roky nevideli kňaza.

V kontexte týchto vojensko-politických udalostí Kongregácia pre východnú cirkev, ktorú viedol kardinál Eugène Tisserant, i generálny predstavený jezuitov Ledóchowski pripísali Slovensku dôležitú úlohu vstupnej brány do Ruska. 26. júna 1941 si Ledóchowski zavolať Javorku na osobné stretnutie, kde mu položil otázku, či je pripravený riskovať život a vybrať sa za cieľom, na ktorý sa roky pripravoval. Javorka bez výhrad súhlasil a 14. júla 1941 odcestoval na Slovensko s inštrukciou kardinála Tisseranta, „aby zo Slovenska pozoroval veci na východe“, podával správy a pri najbližšej príležitosti odišiel do Ruska. V rímskych kruhoch vládla nádej, že sa reálne podarí iniciovať evanjelizačnú činnosť v Rusku. V decembri 1941 povedal Ledóchowski vyslancovi Sidorovi: „Náboženský život v Rusku sa dvíha. Jezuiti pracujú a majú úspech. Krstia a sobášia. Sú už tam traja. Aj keby ostal Stalin, nebude môcť náboženský život potlačiť. Jezuitskí pátri, ktorí sa ako nemeckí vojaci dostali do Ruska, hovoria, že v každom sedliackom dome našli ikonu. V mestách je to horšie, ale mládež ešte nie je stratená.“

Javorka využil pobyt na Sloven-

sku aj na to, aby senzibilizoval slovenskú verejnosť pre ruskú misiu a fatimský odkaz a predniesol na túto tému niekoľko verejných prednášok, osobitne prednášku v známom bratislavskom katolíckom študentskom internáte a centre katolíckej vzdelanosti vo Svoradove. Čoskoro sa však ukázalo, že Slovensko bolo síce veľmi dobre fungujúcim komunikačným kanálom s európskym severovýchodom, keďže však nehraničilo so sovietskymi územiami a susedné Maďarsko prechody cez maďarsko-sovietsku hranicu neumožňovalo, neposkytovalo možnosť dostať sa na sovietske teritórium. Javorka preto prostredníctvom slovenskej diplomatickej pošty – aj slovenská diplomacia a provinciál slovenských jezuitov P. Rudolf Mikuš často pomáhali Svätej stolici ako spoľahlivý komunikačný kanál – dostal od generála Ledóchowského inštrukciu, aby sa odobral do ukrajinsko-rumunskej Bukoviny, historického multietnického a multikonfesionálneho regiónu, ktorý bol dlho pod osmanským vplyvom, potom pod rakúskou vládou, po roku 1918 bol pričlenený k veľkému Rumunsku, v roku 1940 v súlade s tajným dodatkom k nemecko-sovietskemu paktu o neútočení z augusta 1939 okupovaný Sovietmi a po vypuknutí vojny proti ZSSR prinavrátený Rumunsku. Podľa hlásenia apoštolského nuncia v Bukurešti v Bukovine panoval nedostatok kléru, pretože Sovieti temer všetkých gréckokatolíckych kňazov vyhnaní alebo oni sami pred Sovietmi utiekli. Na jeseň 1941 Javorka odcestoval do Rumunska a s pomocou slovenského vyslanca v Bukurešti Ivana Milecza začal pôsobiť najprv v Bukurešti a od januára 1942 v bukovinskom centre Černovice v oblasti, kde žili početní gréckokatolíci.

Keď sa Bukovinou v roku 1944 prehnal front a jej územie bolo pričlenené k Ukrajinskej sovietskej socialistickej republike, šesťdesiatročný Javorka sa konečne ocitol v Sovietskom zväze. Sovietske úrady sa na všetkých novopričlenených územiach od Lvova cez Mukačevo po Černovicu spočiatku z taktických dôvodov správali voči Gréckokatolíckej cirkvi zdržanlivo a nebránili náboženskému životu, preto aj Javorka mohol ešte niekoľko mesiacov pastoračne pôsobiť. To sa zmenilo po skončení vojny v Európe, keď sa sovietska strana rozhodla „znormlizovať“ cirkevno-náboženskú situáciu, skončiť s mimoriadnymi slobodami, ktoré poskytoval režim v podmienkach vojny a Gréckokatolícku cirkev, ktorá na predvojnovom území ZSSR už oficiálne nejstvovala, zlikvidovať, resp. privteliť k pravoslávii. V tomto kontexte bol Javorka v júni 1945 počas jednej zo svojich apoštolských ciest zatknutý, odtransportovaný do Kyjeva a nakoniec do smutnozámnej moskovskej väznice Ljubanka, kde bol po tvrdom vyšetovaní obvinený zo špionáže, fašizmu a spolupráce s nepriateľmi Sovietskeho zväzu a bez procesu odsúdený na desaťročné väzenie v pracovnom tábore.

Nasledujúce roky boli pre Javorku obdobím najťažších životných skúšok. Prešiel asi dvanástimi gulagmi vrátane táborov v najne-

hostinnejších oblastiach za polárnym kruhom, kde za nekonečnej polárnej tmy, nepredstaviteľných mrazov a večného hladu pracoval ako baník, drevorubač a napokon kurič a upratovač latrín a iba Boh vie, koľko dobra, lásky a Božieho slova pri tom okolo seba rozdával. Po desiatich rokoch ho napokon prepustili na Slovensko, kam prišiel v apríli 1955 chorý a poloslepý, ale s neotrasenou vierou a dôverou v Božiu prozreteľnosť.

Hoci dobrotivý Boh sa postaral, aby jeho služobník aspoň na konci cesty našiel u príbuzných v Žiline teplé prijatie a domov, československý komunistický režim ho ani na sklonku života nenechal na pokoji, ale obklopil ho sieťou agentov a donášačov. Jedným z nich bol aj jeho bývalý chovanec z Rusica, kňaz a lekár Rudolf Šesták, ktorý sa zlomil pod tlakom režimu a väzenia, oženil sa a ponúkol spoluprácu ŠtB. Sledovanie Vendelína Javorku bolo o to intenzívnejšie, že prišlo v čase novej ofenzívy pražského komunistického režimu proti „slovenskému buržoáznemu nacionalizmu“ a „pozostatkom ľudáctva“ a „slovenského fašizmu“ (československý komunistický režim hovoril príznačne o „československom ľude“, ale výlučne o „slovenskom nacionalizme“ a „slovenskom fašizme“), ktorú vyhlásil prvý tajomník Komunistickej strany Slovenska, český komunista Karel Bacilek na zasadnutí ÚV KSS 9.-10. januára 1958 (slovenskí komunistickí prominenti sa vtedy nachádzali už vo väzení). Politická ofenzíva spustila sériu politických procesov s drakonickými trestami, ku ktorým patril aj proces, v ktorom bol odsúdený černošský rodák a katolícky kňaz Leonard Sliachan či proces proti Viktorovi Trstenskému, a priniesla aj opätovné uväznenie biskupov Jána Vojtaššáka a Michala Buzalku. Rudolf Šesták dostal od pražského ústredia ŠtB úlohu, aby udržiaval kontakty s Javorkom a o získaných poznatkoch informoval bezpečnostné zložky a aby napísal publikáciu o Vatikáne a pritom „odhalil“ Svätú stolicu ako svetskú mocnosť, ktorá „zneužíva náboženskú ideológiu“ proti pracujúcemu ľudu a v záujme kapitálu a imperializmu, a Spoločnosť Ježišovu a Russicum ako špionážne centrály namierené proti socialistickým krajinám. Šesták mal nakoniec v tomto zmysle vystúpiť na tlačovej konferencii, príznačne organizovanej 14. marca 1959, teda na dvadsiate výročie vyhlásenia prvej Slovenskej republiky, aby aj takto difamoval prvý moderný slovenský štát.

Javorka si uvedomoval, že ho režim sleduje, ale neupadol preto do strachu či nehybnosti. S pokojom v duši denne slúžil doma svätú omšu (na verejnú celebráciu nedostal štátny súhlas), čítal, reštauroval obrazy, pomáhal pri domácich prácach a občas sa stretával so spolubratmi jezuitmi a inými priateľmi a trpezlivo prijal i posledný trpký blen – domácu policajnú prehliadku, pri ktorej mu ukradli posledné pozemské bohatstvo – knihy v šiestich jazykoch. Veľmi túžil vrátiť sa ešte do Ríma, ale táto túžba sa mu už nevyplnila. Zomrel po naplnenom kňazskom a misionárskom živote ako 84-ročný 24. marca 1966 v Žiline, teda presne pred päťdesiatimi piatimi rokmi.

Vo veku 97 rokov zomrel 25. marca 2021 popredný slovenský historik, archivár, vysokoškolský profesor Dr. h. c. univ. Prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc. Slovenská veda stratila v ňom jedného zo zakladateľov modernej slovenskej historiografie, významného teoretika a medzinárodne uznávaného znalca stredovekých dejín. Posledná rozlúčka so zosnulým bola 31. marca 2021 v Slávičom údolí v Bratislave.

Prof. Richard Marsina sa narodil 4. mája 1923 v Šahách, kde jeho otec bol obvodným notárom. Roku 1924 sa s rodičmi presťahoval späť do Žiliny. Marsinovi sú starým žilinským rodom, ktorého predkovia preukázateľne žili v tomto meste už od 16. storočia. Osobný vzťah Richarda Marsinu k Žiline bol trvalý a veľmi silný. Ako sa vyznal v jednom rozhovore, i keď v Bratislave žije už viac ako šesťdesiat rokov, stále sa cíti byť Žilinčanom. Mladý Richard absolvoval gymnaziálne štúdium v Trenčíne a v Žiline, kde roku 1942 zmaturoval. Už ako gymnaziálneho študenta ho zaujala história, najmä obdobie Veľkej Moravy a slovenský stredovek. Upútalo ho, že na rozdiel od susedných národov, slovenské dejiny stredoveku sú málo spracované. Na prosbu rodičov začal študovať na Lekárskej fakulte Slovenskej univerzity. Po ukončení dvoch semestrov, ako sám spomína, sa „vzbúril“ a roku 1945 prešiel na Filozofickú fakultu a začal sa intenzívne venovať štúdiu svojej obľúbenej témy – stredovekým dejinám Slovenska. Témou jeho diplomovej práce bol vznik mesta Žiliny.

Vysokoškolské štúdium na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity ukončil v roku 1949 v dobe, keď na univerzitách, ústavoch, školách vrcholili personálne čistky od „nepriateľov ľudovodemokratického režimu“, ktoré výrazne zdecimovali slovenskú inteligenciu. S nálepkou tzv. buržoáznych historikov bola vyradená z vedeckého života prvá generácia slovenských profesionálnych historikov, ktorá prežila politické čistky v roku 1945 zamerané proti tzv. ľudáckej inteligencii. Jeden z nich bol aj prof. Daniel Rapant, ktorého Richard Marsina pokladal za „tvorca ucelenej vedeckej koncepcie slovenských dejín“. Profesor Rapant bol nútený z politických dôvodov opustiť Filozofickú fakultu Slovenskej univerzity, odborné a spoločenské bol degradovaný. Prvú generáciu slovenských profesionálnych historikov nahradzovali od začiatku 50. rokov absolventi rýchlokurzov, ktorých hífne fabrikovala Vysoká stranická škola pri ÚV KSČ v Prahe, ľudovo nazývaná vokovická Sorbonna. Táto nová, socialistická inteligencia ovládla Historický ústav SAV a stala sa zakladateľskou generáciou slovenskej marxisticko-leninskej historiografie (Ľudovít Holotík, Ľubomír Lipták). Február 1948 znamenal pre historickú vedu nielen jej ideologickú deformáciu ako vedeckej disciplíny, ale aj koniec plurality vo výskume.

Richard Marsina počas štúdia otvorene prejavoval svoje národné uvedenie, vierovyznanie a politické presvedčenie, ktoré po roku 1948 nebolo v súlade s oficiálnou ideológiou. Pochádzal z katolíckej rodiny a počas celého svojho života zostal verný viere svojich predkov. V atmosfére ideologického boja proti tzv. klérofašizmu, ľudáctvu, buržoáznemu nacionalizmu, v atmosfére politických monsterprocesov a hľadania triednych nepriateľov, zradcov, záškodníkov, špiónov a agentov imperialismu, mal Richard Marsina zavreté dvere pred univerzitnou alebo akademickou kariérou.

Po ukončení vysokoškolského štúdia nastúpil roku 1949 ako archivár do Archívu hlavného mesta Bratislavy, následne pracoval v Pôdohospodárskom archíve a v rokoch 1956 – 1960

v Štátnom ústrednom archíve v Bratislave. Publikovať začal hneď po nástupe do zamestnania. Jeho prvá štúdia bola venovaná dejinám jezuitov v Trenčíne v 17. a 18. storočí, uverejnená bola v časopise *Historicaslovaca*, roč. 1948-1949. Vo svojej publicistike sa venoval diplomatike, paleografii, historickej demografii, dejinám miest, ako aj hospodárskym dejinám. Upozorňoval odbornú verejnosť na potrebu vydávania Slovenského diplomatára. Svoje štúdie, state, recenzie publikoval v slovenských a českých odborných časopisoch, ako aj v zahraničí. Keď roku 1959 vydal (spolu s M. Kušíkom) dvojvazkovú publikáciu *Urbáre feudálnych panstiev na Slovensku*, bol už Richard Marsina medzinárodne uznávaným medievalistom. Od roku

proti tendenciám pozitivismu v marxisticko-leninskej historiografii: „pozitivismus, hoci znamená veľké nebezpečenstvo pre značnú časť pracovníkov na historickom fronte, nesformoval sa v ucelený smer, ktorý by našu historiografiu vážne ohrozil“. V každom prípade je však potrebné mať túto skupinu historikov pod neustálym dohľadom. Za hlavného predstaviteľa slovenskej buržoáznonacionalistickej historiografie a nositeľa pozitivistických tendencií bol riaditeľom Historického ústavu SAV označený profesor Daniel Rapant. Tieto výhrady boli v 60.-80. rokoch opakovane adresované historikom, ktorí vo svojej práci uprednostňovali vecnú analýzu prameňa pred jeho ideologizáciou. Richard Marsina bol žiakom pro-

má svoj osobitný význam nielen v slovenskom, ale aj v európskom kultúrnom kontexte. Pre našu vedu a kultúru je významný predovšetkým kritickým rozborom najstaršieho uhorského listinného materiálu a to z hľadiska slovenskej historickej vedy. Slovenský diplomatár je mimoriadne cenným vkladom do našej kultúry. Vydávaním diplomatára začala slovenská historiografia dobíchať susedné historiografie, ktoré mali tento významný kultúrny počin dávno za sebou.

Prof. Richard Marsina bol jedným z mála historikov, ktorí sa po páde komunizmu v Česko-Slovensku pustili do naprávania deformácií v slovenskej historickej vede. Na mimoriadnom valnom zhromaždení Slovenskej historickej spoločnosti, v januári 1990, bol

po roku 1990 sa na pôde Matice slovenskej začal opäť realizovať výskum slovenských dejín. Prof. Marsina bol od študentských čias členom Historického odboru Matice slovenskej a z jeho osobnej iniciatívy bol v roku 1992 obnovený Historický odbor Matice slovenskej, ktorého bol dlhoročným predsedom, ako aj dlhoročným predsedom redakčnej rady Historického zborníka. Stál pri založení Slovenského historického ústavu a v rokoch 1997-2011 zastával funkciu zástupcu riaditeľa. Pričinením prof. Marsinu vyšla v Matici slovenskej prvá syntéza slovenských dejín po roku 1989. SHÚ MS vydal niekoľko desiatok knižných titulov, zorganizoval početné konferencie, z ktorých vyšli samostatné zborníky. Tento úspešný rozlet ústavu bol v roku 1999 pozastavený, keď ústav bol z „finančných dôvodov“ personálne zdecimovaný. Tento nepriaznivý vývoj zavŕšil bývalý predseda MS, Marián Tkáč, ktorý aj napriek nesúhlasu predsedu Vedeckej rady MS, prof. Marsinu, zlikvidoval v Bratislave Slovenský historický ústav a preniesol ho do Martina.

Zaslúžil sa o očistenie mena profesora Daniela Rapanta a o jeho návrat do slovenskej historickej vedy. Z iniciatívy prof. Marsinu zorganizoval v Skalici Slovenský historický ústav MS k storočnici narodenia prof. Rapanta vedeckú konferenciu, z ktorej vyšiel zborník štúdií Historik Daniel Rapant (1998), ktorej súčasťou je aj jeho bibliografia. Meno prof. Daniela Rapanta nesie aj názov ceny udeľovanej Historickým odborom MS za celoživotné dielo v oblasti výskumu národných dejín.

Prof. Marsina bol členom rôznych vedeckých, redakčných a odborných rád a komisií a to tak na Slovensku, ako aj v zahraničí. Od založenia Vedeckej archívnej rady roku 1954 bol jej členom a po roku 1990 predsedom. Od roku 1957 bol členom Diplomatickej komisie pri Historickom ústave ČSAV v Prahe. Od roku 1960 bol členom, tajomníkom i podpredsedom Česko-slovensko-maďarskej zmiešanej historickej komisie. V rokoch 1990-1996 bol predsedom Slovenskej historickej spoločnosti. Roku 1976 sa stal členom prestížnej inštitúcie pre výskum dejín miest *Commission internationale pour l'Histoire des villes* a roku 1996 členom korešpondentom Generálneho riaditeľstva *Monumenta Germaniae Historica* v Mníchove a ďalších.

V roku 1998 vydal Slovenský historický ústav MS prof. Marsinovi jubilejnú publikáciu *Zborník príspevkov k slovenským dejinám*, jeho súčasťou je aj personálna bibliografia jubilanta. Pri jubilejnom 90. výročí Vydavateľstvo *Post Scriptum* vydalo zborník prác prof. Marsinu ku koncepcii a vývoju slovenskej historiografie (2013), ktorý obsahuje súpis jeho publikačnej činnosti za roky 1948-2013. Roku 2001 mu primátor Žiliny udelil ocenenie Čestný občan mesta Žiliny. Nadácia Matice slovenskej ocenila prof. Marsinu Cenou Nadácie MS Ľudovíta Nováka za rozvoj spoločenských vied a Historický odbor MS mu ako jednému z prvých udelil Cenu Daniela Rapanta. Za jeho celoživotné dielo v oblasti historickej vedy mu Prešovská univerzita udelila vedeckú hodnosť *Doctor honoris causa*. Prezident SR udelil prof. Marsinovi štátne vyznamenanie *Pribinov kríž III. triedy* za celoživotné dielo a Vedecká rada Trnavskej univerzity ho menovala do hodnosti emeritného profesora.

Pánovi profesorovi Richardovi Marsinovi patrí naša veľká vďaka za všetko, čo urobil pre slovenskú vedu a kultúru. V osobe prof. Marsinu stráca naša spoločnosť človeka vysokých morálnych a odborných kvalít. Česť jeho pamiatke! JÁN BOBÁK

Za Richardom Marsinom

1962 externe prednášal stredovekú diplomatiku na Filozofickej fakulte UK v Bratislave.

Keď roku 1960 nastúpil na Historický ústav Slovenskej akadémie vied, prechádzali akademické a univerzitné pracoviská treťou vlnou personálnych čistiek. V súvislosti s likvidáciou slovenských národných orgánov, deklarováním definitívneho víťazstva socializmu v ČSR a prípravou novej, socialistickej ústavy, boli personálne čistky zamerané na posledné zvyšky tzv. klérofašizmu a ľudáctva v slovenskej vede a kultúre, ktoré postihli najmä katolícku inteligenciu. Po jedenástich rokoch sa zišiel roku 1959 zjazd Slovenskej historickej spoločnosti a následne aj 3. zjazd česko-slovenských historikov, aby potvrdili definitívne víťazstvo socializmu aj v historickej vede. V prijatej rezolúcii bolo deklarované, že za obdobie rokov 1948-1949 „bolo vcelku potlačené buržoázne dejepisectvo a dosiahlo sa rozhodujúce víťazstvo marxisticko-leninského výkladu dejín, pre ktorý sa získala aj väčšina historikov staršej generácie“. Tí, ktorí boli komunistickým režimom vzatí dočasne na milosť naďalej žili a pracovali pod neustálym dozorom.

Keďže, podľa názoru ÚV KSČ, socializmus v ČSR už „zvíťazil“ a marxisticko-leninské sily v Historickom ústave SAV nemali na domácom fronte proti komu bojovať, našli si nového ideologického nepriateľa – tzv. pozitivistov, ku ktorým, ako medievalista už charakterom svojej patril aj prof. Marsina. Únik k prameňom sa stal aj jedným zo spôsobov, ako sa dalo sčasti vyhnúť nanucovanej ideologizácii a marxistickí ideológovia si to uvedomovali. Preto ako prvoradá úloha bol vytýčený bo-

jezosa Daniela Rapanta, nikdy sa k nemu neprestal hlásiť. Zásadne odmietal akceptovať ideologické tézy o „temnom stredoveku“, o reakčnom kresťanstve a zdôrazňoval kontinuitu slovenského osídlenia: „musíme si byť vedomí, že my tu jestvujeme od 8. storočia a že odvtedy existuje kompaktné územie obývané našimi predkami.“ Takisto odmietal nevedecké a tendenčné názory, že v prípade stredoveku nemožno hovoriť o Slovensku, ale len o Uhorsku, ktoré našli aj po roku 1989 svojho hlásateľa v osobe riaditeľa Historického ústavu SAV Dušana Kováča. V čase politického odmäku, v rokoch 1969-1970, zastával prof. Marsina funkciu zástupcu riaditeľa, následne vedeckého tajomníka Historického ústavu SAV. Normalizačné vedenie ústavu, na čele s riaditeľom Samuelom Cambelom, ho ako nenapraviteľného „pozitivistu“ poslalo v roku 1985 z politických dôvodov do dôchodku. Na HÚ SAV sa vrátil až po občianskej rehabilitácii v roku 1990, kde pracoval do roku 1995 na oddelení starších slovenských dejín.

Tento politicko-spoločenský kontext si musíme uvedomiť, keď chceme hodnotiť dielo prof. Marsinu a jeho generačných druhov, ktorí celý svoj produktívny život tvorili v podmienkach socializmu. Dielo prof. Marsinu môžeme rozdeliť do piatich základných okruhov: vydávanie prameňov k stredovekým dejinám; dejiny stredovekých miest; dejiny slovenskej historiografie; tvorba syntéz a rozpracovanie základných teoretických otázok slovenských dejín. Dielom *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae I. a II.* (1971, 1987) – Slovenský diplomatár, sa profesor Marsina nezmazateľne zapísal do slovenských dejín. Slovenský diplomatár

zvolený za predsedu Akčného výboru SHS, ktorého úlohou bolo pripraviť riadne valné zhromaždenie. Pamätným sa stalo jeho vystúpenie na X. zjazde Slovenskej historickej spoločnosti v apríli 1991 v Bratislave. Analýza vývoja slovenskej historickej vedy po roku 1945 a východiská, ktoré predostrel na zjazde SHS ani v súčasnosti nestratili nič na svojej aktuálnosti. Keďže nenašiel podporu u väčšiny zamestnancov Historického ústavu SAV, začal sa angažovať v univerzitnom prostredí a v Matici slovenskej. Patrí k zakladateľom Trnavskej univerzity, kde v rokoch 1992-1998 zastával funkciu vedúceho Fakulty humanistiky.

Vedecká a organizačná práca prof. Marsinu je po roku 1989 nerozlučne spätá s Maticou slovenskou. Spolu-podielal sa na tvorbe jazdeckej sochy kráľa Svätopluka (latinský text na soche), odhalenej na Čestnom nádvorí Bratislavského hradu. Odborníčka na dejiny ideológie 20. storočia, Marina Zavacká z Historického ústavu SAV, označila dielo akademického sochára Jána Kulichaza „svedectvo dobovej politickej instrumentalizácie a mýtotvorby“ a naliehala na predsedu NR SR, aby bola socha odstránená. Za dosiahnutie deklarovanej cieľa vytvorila účelovú komisiu z historikov, z ktorých väčšina neboli odborníkmi na stredoveké dejiny. Pri Slovenskom historickom ústave MS bola vytvorená odborná komisia, pod vedením prof. Marsinu, ktorá na základe objektívnych faktov vyvrátila politické a ideologické výhrady Zavackej a spol. voči jazdeckej soche kráľa Svätopluka. Je veľkou zásluhou prof. Marsinu, že socha kráľa Svätopluka zostala na Bratislavskom hrade.

Výraznou mierou prispel k tomu, že

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

Boli slovenskou verziou amerických Temporary Ration Card. Keďže hospodárska situácia predčila obavy, lístkový systém nebol zavedený. Vytlačené lístky boli úradne skartované. Niekoľko z nich sa zachovalo. Dnes sú vzácnou vyhladávanou zberateľskou atraktivitou. A pre niektorých historikov SAV sú nesporným dôkazom o lístkovom systéme.

V dobe rokov 1939 až 1944 mzdy robotníkov na Slovensku vzrástli o 51%. Ceny uhlia zvýšili sa o 44%, cena elektrickej energie len o 2%. Rast cien zamestnávateľa čiastočne kompenzovali zamestnancom špeciálnymi zásobovacími programami. Roľníci rast cien potravín ako spotrebiteľia nepocítili; ako výrobcovia potravín prílepili si na ňom. Bol to zlom oproti stavu predtým.

Napriek tomu, že na Slovensku vojnové operácie prebiehali 8 mesiacov, kým v Česku front sa prehnal za pár týždňov, povojnový stav života obyvateľstva bol na Slovensku výrazne lepší, než v Česku.

ZAHRAŇIČNÝ OBCHOD

Indikátorom hospodárskeho rozmachu SR bol zahraničný obchod. V rokoch jeho štatistického monitorovania 1939-1943 export zvýšil sa približne o 260% a dovoz o 320%. Podľa časopisu Hospodárske rozhľady, Nemecko malo voči svojim zahraničným partnerom v roku 1943 clearingové saldo okolo 10 mld. RM. Podiel Slovenska na ňom predstavoval iba 2%. Slovensku sa na rozdiel od iných krajín podarilo úspešne vzdorovať Nemecku, a tak životná úroveň obyvateľstva veľmi neutrpela. Vláda vymohla na Nemcoch, aby platili aj akciovými podielmi podnikov na Považí, pôvodne českých. Tým, ako spoluvlastníci získali, sme podiel na ich ziskoch – dividendy.

Informátor E. Beneša v tajnom liste (23. jún 1943) mu oznamoval: „.... Slovenská hospodárska situácia je neobyčajne príznivá Slovenská obchodná bilancia je aktívna obyvateľstvo území Maďarským okupovaných je nespokojeno a prejí si návrat k ČSR.“

PREDZÁSOBENIE OBYVATEĽSTVA

Problémy so zásobovaním obyvateľstva nastali až v druhej polovici roku 1944 (SNP, nemecká okupácia). Na ich zmiernenie vláda zabezpečila obchodnú sieť predzásobením.

V auguste 1944 z dôvodu blížiacieho sa frontu obyvateľstvo bolo vyzvané na frontomesačné predzásobenie sa a do obchodov prúdilo také množstvo tovaru, že každý mal možnosť dostatočne sa predzásobiť. Aj štátni zamestnanci dostali predom vyplatenú trojmesačnú mzdu.

V okolitých štátoch naopak, pre nákupné horúčky obchody boli vyrabované, zívajú prázdnotou. „Stav prázdných regálov“ Slovensko poznalo až po vojne, od roku 1946.

Mnohí Slováci chodili na zárobky do Nemecka. Nemci ich potrebovali ako soľ, lebo vlastných mužov mali na fronte. Jozef Hajko uvádza, že: „....zarábajú násobok domácej mzdy a tá sa prepočítava vo veľmi výhodnom stálo m kurze marky ku slovenskej korune 1:11,65. Zo zarobených peňazí, mnohí si mohli postaviť rodinný dom.“

SLOVENSKÁ KORUNA

Bola jedna z najstabilnejších mien. Nazývali ju európsky dolár. Bola tvrdou valutou, kryptou zlatom.

Len nepatrný počet štátov Európy mohol si dovoliť razit' obehové mince zo striebra. Na Slovensku v bežnom obehu bolo niekoľko druhov strieborných mincí. Išlo o nominály: 10 Ks (1,4

mil. kusov), 20 Ks (2,7 mil. kusov) a 50 Ks (2 mil. kusov).

Poznamenajme, že od vojny dodnes obehové mince zo striebra sa nerazili (len pamätne pre numizmatikov v malom počte).

Prvá SR priniesla dôkaz sebestatočnosti, čo bolo mimoriadne dôležité aj pre budúcnosť. Aké by boli obeť a škody, keby nebol 14. marec 1939 a keby Maďari, Nemci a Poliaci rozdelili si Slovensko – o tom odporcovia samostatnosti Slovenska nepíšu.

Za tých päť rokov vyrástol veľký káder ľudí zapracovaných vo finančných, ekonomických, hospodárskych, obchodných otázkach. Slováci sa nau-

za zvýšenie drahých príplatkov. Od štrajku prišiel ich odhovárať prezident Tiso (!). Také gesto, že by medzi nespokojencov prišiel prezident presvedčať ich... ozaj obdivuhodné.

Ako v nacistickej, tak i v komunistickej sfére štrajk bol trestnou činnosťou, tým viac v období vojny, kedy štrajk mal charakter obzvlášť nebezpečného ohrozenia štátu. Na Slovensku, snád' v jedinom európskom štáte, aj túto formu nespokojnosti počas vojny mohli občania prejaviť (!).

REPRESÍVNA ČINNOSŤ

Podľa správy ministerstva pravosudia, od marca 1939 do konca roku 1944,

Pomery v Slovenskom štáte

čili vládnut' si, riadiť si hospodárstvo, i viesť verejný život civilizovaného národa.

KULTÚRA A OSVETA

Napriek obmedzenej samostatnosti štátu, prostredie bolo pomerne slobodné, rozvíjala sa kultúra, vyrástli školy, publikovalo sa množstvo literatúry. Tisov režim bol v oblasti kultúry tolerantný a dával priestor autorom iného zmysľania, aj keď nie v neobmedzenom rozsahu – dôležité bolo, aby vystupovali v záujme Slovákov.

Sporadicky beztrestne vychádzali i zakázané, ilegálne periodiká. Prijímali sa aj zákony a nariadenia, ktoré mali zastieracie zámery na upokojenie tlakov nacistov. Prednášali sa aj proklamácie ideologicky plamenisté (Lomnický manifest). Ich zámerom bolo zatieniť skutočnosť a tým čeliť nemeckým požiadavkám.

Počúvanie „nepriateľského“ rozhlasu – z cudziny (Hlas Ameriky, Londýn, Moskva), za ktoré sa niekoľko kilometrov na západ, v Protektoráte, udeľoval trest smrti, na Slovensku si takmer nikto z kompetentných nevšimol.

Vedúci pohostinstva v Pohorelej vďaka správam z Londýna mal večer čo večer plnú krčmu... V Lubči obecný zriadenec si pravidelne púšťal počas práce Londýn. Raz nevšimol si, že je zapnutý miestny rozhlas a celou dedinou znelo: Volá Londýn... a všetci, i miestni žandári vypočuli si celú reláciu (R. Kaliský). Aj z dobovej tlače je zrejme, že mnohí z nás, Slovákov, aj počas vojny osvedčili zmysel pre pragmatizmus, ktorý bol v týchto časoch podmienkou prežitia.

Kriminalita bola pojem takmer neznámy. Slovensko nemalo ani profesiu policajtov - ťažkoodencov, proti dnes známym mafiánskym klanom.

AJ ŠTRAJKOVALO SA

Neboli nepokoje, demonstrácie, protesty, vzbury, rebélie, štrajky a predsa. Na Slovensku robotníci mohli si svoje sociálne požiadavky presadzovať štrajkom. Nebolo veľa štrajkov. Bola plná zamestnanosť. Životná úroveň občanov udržovala sa na úrovni citeľne prevyšujúcej úroveň iných satelitných krajín, v tom i samotného Nemecka (Dušan Kováč).

Zo štrajkov spomeňme štrajk 3 000 baníkov v Handlovej (október 1940) – dosiahli čiastočné splnenie požiadaviek.

V Súkennickej továrni v Žiline štrajkovalo 1 250 žien (jún 1943)

boli podané obžaloby pre delikty politického charakteru na 378 osôb – z nich 106 osôb bolo oslobodených pri príležitosti amnestii. Teda za celú dobu bolo odsúdených za politické delikty 272 osôb.

U 45 % odsúdených bola priemerná doba väzby 10 dní až 5 mesiacov. V decembri 1939 v llavskej väznici bolo len 7 väzňov! Politickí odsúdení mali rad výhod oproti trestancom za zločiny.

Režim prevzal justíciu po 1. ČSR bez väčších zmien. Štátna moc rešpektovala autonómiu súdnej moci až do jesene 1944. Bol to netypický jav pre krajinu pod nacistickým patronátom.

Pre názorovú rôznosť nezatváralo sa. Bývalí komunisti, i čechoslovakisti boli naďalej zamestnávaní, ako sme už uviedli, aj v štátnych službách, bez diskriminácií, aj na vyšších postoch. O tom viac inde (Dr. G. Husák, L. Novomeský).

ŽIADEN TREST SMRTI

V 1. SR v rokoch 1939-1943 na Slovensku nebol popravený ani jeden človek. V tom istom čase v neutrálnom Švajčiarsku za hospodársku a politickú špiónáž bolo popravených 33 osôb, vo Veľkej Británii len za špiónáž 68 ľudí.

Tvrdenia niektorých erárných slovenských historikov „o prenasledovaní ideových odporcov režimu!“ (M. Vadovič), „o jednoznačne diktátorskom a fašistickom režime tej republiky“ historické materiály nepotvrďujú; zásadne im protirečia. Ide o klamlivé, tendenčné tvrdenia z obdobia ideovo manipulovaných dejín, ktoré pretrvávajú dodnes, dehonestujúce seriózneho historika.

Na Slovensku až do vypuknutia Slovenského národného povstania nebol žiadny nemecký okupačný vojak. Až SNP vyvolalo okupáciu Slovenska nemeckou armádou v septembri 1944, ktorá trvala do prechodu frontu.

POHĽAD

DO VZDELÁVACEJ SÚSTAVY

Stav v školstve po vzniku republiky. Zo štatistických údajov vyplýva, že v poslednom roku 1.ČSR (1938) na slovenských stredných školách učilo 523 českých a 242 slovenských profesorov. Po vzniku Slovenského štátu vláda zriadila 15 učiteľských akademií. Išlo o to, aby slovenské školstvo sa slovakizovalo. Už v školskom roku 1942/1943 na slovenských stredných školách učilo 700 slovenských a 28 českých profesorov. Časť českých vrátila

sa do Protektorátu, asi stovka vstúpila do slovenskej armády a časť z nich sa účelovo slovakizovala.

Počet vysokoškolákov za obdobie Slovenského štátu sa výrazne zvýšil z 2 tisíc na 10 tisíc poslucháčov. V odborných učilištiach za sledované obdobie sa počet žiakov strojnásobil.

V učiteľských zboroch výrazne prevládli muži. Z vlastnej skúsenosti viem, že učiteľ zo svojho platu dokázal slušne užiť rodinu. Manželky sa starali o domácnosť. Školy za 1. SR mali vyššiu prioritu ako dnes. Výdavky ministerstva školstva a osvetly predstavovali zo štátnych výdavkov 18%. Nevie do akej miery možno

porovnávať, ale v rozpočte štátnych a verejných výdavkov pre školstvo bolo u nás v roku 2008 vyčlenených 8%.

Vláda zámer zvýrazniť postavenie vedy a umenia naplnila zriadením vrcholovej inštitúcie. V roku 1942 vznikla Slovenská akadémia vied a umení.

Jozef Hajko v knihe Nezelá republika v kapitole o vede a školstve konštatuje: „...Prezident a vláda v ťažkých časoch stáli na školstvo a vedu. Dnes sa nám to zdá samozrejmé, ale v časoch, keď sa prijímali tie rozhodnutia, bola situácia úplne iná. Slovenská republika doslova závisela od vôle Nemecka. Hitlerovi išlo predovšetkým o jej poslušnú vysokú hospodársku výkonnosť, aby si na úkor Slovenska čo najviac pomohol pri naplnení svojich vojenských plánov. Možno povedať, že zvyšovanie vzdelanostnej úrovne a kvalifikácia Slovákov boli pre neho výhodou dovtedy, kým mu to prinášalo úžitok. Možno preto nechal slovenskú vládu konať podľa vlastného zväzenia.“

Režim poskytoval priestor aj protirečným názorom (Janko Jesenský, Ján Poničan, Fraňo Kráľ...). Nikto ich neobviňoval zo sabotáže či rozvracania republiky a nevážnil. Historik Andrej Brázda píše: Nikto nezabraňoval marxistovi Poničanovi stretnutia v kaviarenskej spoločnosti, alebo v literárnych kluboch a tam vášnivo vymieňať si a obhajovať svoje ľavičiarke názory s Milom Urbanom, Tidom Gašparom či Boleslavom Lukáčom.

ROZMACH KULTÚRY

O rozmachu kultúrneho života v 1. SR dosť toho napovedá vydavateľská činnosť. Uvedme počet vydaných knižných titulov troch najväčších vydavateľstiev: Spolok sv. Vojtecha vydal do roku 1944 spolu 417 kníh, Matica slovenská 416 titulov a evanjelický Transcius 246 knižných titulov. Vo vojnových rokoch vyšlo na Slovensku okolo 4 tisíc knižných titulov (J. Hajko). Podľa historika F. Vnuka bolo vydaných 709 pôvodných knižných publikácií od slovenských autorov.

Takéto bohaté tvorivé obdobie v dejinách slovenskej literatúry nevyskytlo sa nikdy predtým, ani dlho potom.

Pozoruhodný je údaj vydavateľskej činnosti evanjelického vydavateľstva Transcius. Počet vydaných publikácií je trojnásobný v porovnaní s dvakrát tak dlhým obdobím 1. ČSR. Aj to je príjemným poznatkom, na ktorý sú naši evanjelici určite hrdí.

I cez to, že išlo o vojnové obdobie,

v literárnej tvorbe bol zaznamenaný najväčší rozmach. Jej protagonistami boli: Andrej Žarnov, Ján Kostra, Valentin Benjak, Emil Boleslav Lukáč, Ján Smrek, Rudolf Dilong, Janko Silan, Pavol Strauss, Paľo Oliva, Mikuláš Šprinc, Rudolf Fábry, Štefán Žáry, J. C. Hronský, Milo Urban, Jozef Branecký, Ivan Stodola, Jana Zelinová, Ladislav Novomeský, Dominik Tatarka. Tvorili v rôznych literárnych smeroch, značná časť hlásila sa ku katolíckej moderne.

Pre nás je neuveriteľnou skutočnosťou, že sporadicky vychádzali i zakázané, či ilegálne časopisy. Príkladom je Hlas ľudu, ústredný orgán zakázanej Komunistickej strany, ktorý vychádzal

od januára 1940. Neboli žiadne pohony na vydavateľa a prispievateľov..

Tisov režim bol veľmi zhovievavý voči svojim kritikom a odporcom. Uvedme len jednu ilustráciu. Významný dramatik Ivan Stodola napísal divadelnú hru: Mravci a svrčkovia, ktorú v roku 1943 hrali v Národnom divadle v Bratislave. V nej pranieruje praktiky rodinkárstva a protekcionizmu ministra vnútra Macha. (Mladý lekár, zelenáč, vrátil sa z krátkej študijnej cesty v zahraničí a nárokoval si u svojho priateľa ministra miesto sekčného šéfa. Vystval skúseného zaslúžilého pracovníka a s veľkou pompou pána ministra bol uvedený do funkcie. V replikách niet pochýb, že Mach je posmešne parafrázovaný.) Hra s úspechom a veľkou návštevnosťou bola na programe po celú divadelnú sezónu.

Postoj režimu k jeho odporcom potvrdzuje aj výrok komunistu Gustáva Husáka o tom, že komunisti vtedy „....neboli mimoriadne obmedzovaní... Gestapo (?) za 5 rokov nezatklo jediného človeka.“

SLOVÁCI

NA VÝCHODNOM FRONTE

Politická reprezentácia pod vedením prezidenta J. Tisa dokázala presadiť, aby naša účasť vo vojne bola symbolická a vojnové straty boli minimálne.

Na východnom fronte bojovalo slovenské vojsko proti Červenej armáde v počte 2 prezenčných ročníkov, t. j. asi 16 000 až 18 000 vojakov (bolo to nezrovnať menej, než do vojny nasadilo Maďarsko). Slovenská vláda nevyhlásila mobilizáciu, tým zálohy neboli povolané do zbrane a neboli nasadené na front. Slováci do frontových bojov zapojili sa v lete 1941. V rýchlej divízii (RD) bolo 10 000 vojakov (pluk. Turanec) a v zaisťovacej divízii (ZD) asi 6 000 vojakov (pluk. Malár). Tento stav sa nemenil.

Striedanie vojakov na fronte bolo asi po 10 až 12 mesiacoch, po ktorých vojak sa vracal dovolenkovat' na Slovensko. V porovnaní s nemeckými, i ruskými podmienkami to bol luxus – píše P. Mičianik. U nich jediný spôsob, ako sa dostať z frontu živý, bolo zmrzačenie.

Rýchla a zaisťovacia divízia stiahnutá z ruského frontu. S miestnym obyvateľstvom naši vojaci poväčšinou dobre si rozumeli. Boli časté zbehnutia na druhú, teda na ruskú stranu. Od mája do októbra 1943 k Rusom prešlo na Kryme 2 750 vojakov a 60 dôstoj-

nikov slovenskej armády. Preto rýchla divízia koncom roku 1943 bola stiahnutá z frontu a vyslaná do Talianska, nie však ako bojová jednotka, ale ako pracovná brigáda, ktorá predstavovala asi 4 200 mužov. Pôsobila v zázemí. Teda tým pre slovenskú armádu vojna sa skončila.

Je priam neuveriteľné, že v dobe po prehratej stalingradskej bitke (jan. 1943), keď nemecká armáda bola na permanentnom ústupe, Slovensko mohlo si dovoliť stiahnuť armádu z bojov proti Rusom (!). Bol to ďalší úspešný diplomatický ťah prezidenta a slovenskej vlády, ktorý výrazne prispel k zníženiu našich vojnových strát na frontoch.

POROVNANIE FRONTOVÝCH STRÁT

Straty na životoch v prvej a druhej svetovej vojne. Nasadenosť Slovákov v druhej svetovej vojne bola aj oproti prvej svetovej nezrovnateľne nižšia. A taktiež počet padlých. V Prvej svetovej vojne bolo nasadených asi 400 000 a padlých na frontoch 70 000 Slovákov. V Druhej svetovej vojne na fronte bolo nasadených asi 16 000 vojakov a padlých 1 300 mužov.

Čo hovoria štatistické údaje o počte padlých vojakov v 2. svetovej vojne susedného Maďarska. Maďarsko vo vzťahu k Nemecku bolo v takom postavení ako Slovensko.

Medzi rokmi 1941-1945 padlo na východnom fronte 340 000 až 360 000 maďarských vojakov (Zoltán Körös). Autor uvádza, že len v jednej bitke na Done (to bol pre Maďarov „Stalingrad“) v januári 1943 zahynulo približne 30 000 honvédov a asi 50 000 sa ich dostalo do ruského zajatia.

Frontové straty Slovákov a Maďarov. Skutočnosť je ozaj taká, že v 2. svetovej vojne zahynulo na východnom fronte 1 300 slovenských vojakov a okolo 350 000 maďarských vojakov (!).

Keď sa zahľadíme do tých čísel (Slováci/Maďari), máme dojem, že ide o nesúvisiace údaje a skutočnosti.

Aj tieto skutočnosti veľmi presvedčivo potvrdzujú, že prezident dr. Tiso a slovenská vláda obratnosťou a prezieravosťou minimalizovali hitlerovské požiadavky na zapojenie sa Slovenska do vojnových operácií.

CHÝBA HISTORIKOM STATOČNOSŤ?

To sú historické fakty, ktoré sa cieľavedome niektorými pracovníkmi Historického ústavu SAV skresľovali a zamlčovali. Tvrdí sa len, že „Slovensko vypovedalo vojnu Sovietskemu zväzu“. Neuvádza sa počet nasadených vojakov na front. Politickou obratnosťou prezidenta Tisu a jeho vlády zachránilo sa snáď 100 tisíc životov našich mladíkov, ktorí i keď bola vojna, neboli pozvaní do armády, a pokračovali v štúdiu alebo pracovali.

Šesť rokov existencie prvej Slovenskej republiky, odhladnuc od negatívnych skutočností tohto obdobia, znamená trvalý vklad do nášho povedomia slovenskej štátnosti. Slovenský národ získal skúsenosť, že aj napriek zložitému vojnovému obdobiu dokáže spravovať svoj štát. Podstatne lepšie, než to bolo v okolitých štátoch. Toto povedomie stalo sa súčasťou politického myslenia širokých vrstiev obyvateľstva. Nepodarilo sa ho úplne vymazať z pamäti Slovákov ani niekoľko desaťročí trvajúcej propagandy a diskreditácii Slovenského štátu.

Perzekúcie opozičných smerov tu zďaleka nedosahovali taký rozmer ako v ostatnej okupovanej Európe.

Ak niekto si nedokáže odpustiť označenie pomerov na Slovensku ako fašistický režim, treba upresniť, že to bol „unikátny fašizmus“, v ktorom za 5 rokov nebol vykonaný žiadny trest smrti a väznice boli poloprázdne.

DIONÝZ KUNDER

Osobnosť profesora Františka Vnuka hádam nemá obdobu v slovenských dejinách. Jeho životné osudy i životné dielo je také osobitné a rozsiahle, že ho ťažko s niekym porovnať v najnovšej histórii nášho etnika. Už aj tým, že nepatrí len svojej rodnej vlasti pod Tatrami, lepšie povedané pod Tribečom pri Nitre, ale patrí aj austrálskej spoločnosti a kultúre, kde zakotvil v emigrácii, odkiaľ má manželku a početné potomstvo.

Narodil sa 8. apríla 1926 v Červenom Hrádku v okrese Zlaté Moravce. Po maturite na gymnáziu v Zlatých Moravciach (1946) študoval do r. 1949 na Vysokej škole baníckej v Ostrave. Avšak v komunistickom Československu sa nemohol zmieriť s oficiálnou ideológiou a s politickými pomermi na Slovensku. Rozhodol sa pre demokraciu.

V roku 1949 emigroval a žil krátko v Rakúsku, aby natrvalo zakotvil v Austrálii, kde po dokončení vysokoškolského štúdia dostal miesto asistenta na Institut of Technology a v roku 1955 získal titul docenta.

Ako mimoriadne nadaný človek v slobodnom svete ihneď sa podujal aj na súbežné humanitné štúdium a na University of Adelaide sa zapísal na štúdium histórie a politických vied.

Tým, že sa prof. Vnuk usadil v Austrálii a založil si tam rodinu, jeho postavenie nadobudlo inú kvalitu. Znalosť reči a nutnosť cestovať na veľké diaľky od protinožcov v Austrálii ho urobila svetobežníkom, čomu sa v záujme svojich pracovných cieľov nebránil. Tak napríklad v r. 1987 sa stáva hosťujúcim profesorom na Queen's University v kanadskom Kingstone. Od r. 1970 spolupracoval so Svetovým kongresom Slovákov. V období komunizmu spolupracoval aj so slovenským oddelením Vatikánskeho rozhlasu v Ríme, najmä v čase, keď jeho vedúcim bol páter Štefan Senčík. Pre Literárny almanach Slováka v Amerike pripravil na sklonku šesťdesiatych rokov minulého storočia biobibliografické portréty predstaviteľov slovenskej kultúrnej tvorby v zahraničí.

Len čo po prevrate v roku 1989 otvorili hranice aj vo východnom bloku Európy, využíva túto možnosť a vracia sa do svojej vlasti. Striedavo žije a pracuje v Austrálii i na Slovensku. Pobyt na Slovensku mu umožňuje prenikať do každodenného života u nás, do aktuálnych politických a spoločenských pomerov, venovať sa slovenskej histórii, využívať slovenské i zahraničné archívy a pôsobiť vedecky, publikačne aj spoločensky. V rokoch 1992 – 1996 pôsobil ako docent cirkevných dejín na Rímsko-katolíckej Cyrilometodskej bohosloveckej fakulte UK v Bratislave.

Jeho vedecké dielo je veľmi rozsiahle a publikačná činnosť až do dnešných dní obdivuhodná. Slovenskej problematike sa venoval po celý život bez ohľadu na to, kde žil. Vo svojich historických prácach venoval pozornosť najmä témam, ktorej sa do roku 1989 z politických dôvodov nikto nevenoval. Ide najmä o tieto historické práce, ktoré sa v jeho životopisoch uvádzajú: *Sedemnást' neúrodných rokov – krátky náčrt dejín slovenskej literatúry v rokoch 1945 – 1962 (1965)*, *Kapitoly z dejín Komunistickej strany Slovenska (1968)*, *Slovenská otázka na Západe v rokoch 1939 – 1940 (1984)*, *Zahrančné akcie na záchranu a obnovu slovenskej samostatnosti (1986)*, *Mat' svoj štát znamená život (1987)*, *Rebelanti a suplikanti (Lakewood) (1987)*, *Dedičstvo otcov (1991)*.

Ako sám hovorí v rozhovore s Františkom Sočufkom: „Štúdium archívnych prameňov mi umožnilo pomerne verne a pravdivo zrekonštruovať situáciu Katolíckej cirkvi od roku 1945, keď vládna moc začala používať administratívne a mocenské prostriedky, aby vyradila Cirkev z verejného života, podriadila si ju, a urobila si z nej poslušný nástroj svojej protinúrodnej politiky.“ Sú to najmä knihy: *Slovensko v rokoch 1945 – 1948 (1995)*, *Akcie K a R (1995)*, *Pokus o schizmu a iné proticirkevné opatrenia v rokoch 1949 – 1950 (1996)*, *Vládni zmocnení na biskupských úradoch v rokoch 1949 – 1951, Dokumenty o postavení katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1945 – 1948*

Zdravice jubilujúcemu Františkovi Vnukovi

(1998). V tomto období vydal aj knihu: *Andrej Hlinka – tribún slovenského národa (1998)*.

Jeho tvorivá činnosť neochabuje ani v pokročilom veku. Spracoval napr. *mnohé heslá do Lexikónu katolíckych kňazských osobností Slovenska (2000)*. Venoval pozornosť aj novším dejinám Slovenska; napísal monografiu o postavení katolíckej cirkvi na Slovensku v období politického odmäku 1967 – 71: *Popustené putá (2001)*. Jeho kniha *Stopäťdesiat rokov v živote národa (2004)* je syntetickým pohľadom na slovenské dejiny v rokoch 1843 – 1993. *Ďalej treba uviesť knižku Katolícka cirkev v 20. storočí na Slovensku a vo svete (2006)*. Napísal aj lexikálnu pomôcku pre katolíckych laikov: *Priručný slovník kresťanstva (2003)*.

Samostatnú pozornosť by si zaslúžila jeho časopisecká tvorba, ktorá je nesmierne bohatá. Vlastne náš jubilant časopisecky pôsobí dodnes najmä cez dvojtyždenník Kultúra, ktorá mu prirástla k srdcu a cez ktorú oslovuje nás, početných príslušníkov mladšej generácie, ktorí sme mali to šťastie nájsť v ňom spoľahlivého priateľa, čo mal vždy pre každého čas, porozumenie a otvorené dvere svojho bytu vysoko nad Karloveskou ulicou. Nemôžem nespomenúť naše neformálne priateľské združenie, keď sme sa neraz stretali pri kotlíkovom guláši či inom jedle, ktoré sme si sami pripravili a v družnej pohode strávili na byte alebo v prírode pekné chvíle pri pohári červeného vína.

Tak ako mnohých iných z mladšej generácie, aj mňa prof. Vnuk hlboko ovplyvnil, že som sa po odchode do dôchodku upísal historiografii. Venoval som sa histórii Španielska a Strednej Európy. Využívam túto príležitosť, aby som sa prof. Vnukovi poďakoval za to, že v Kultúre, roč. 21 (17. októbra 2018), č. 18, na ss. 2,3 vo svojom rozsiahlom článku pod názvom: „Zrážka civilizácií, ktorá trvá už 1400 rokov“, mi poskytol rozsiahlu informáciu o knihe Raymonda Ibrahima: *Sword and Scimitar (New York, 2018)*, ktorá prináša nové poznatky o vzniku a formovaní islamu z pera autora z mímourópskeho prostredia.

Som veľmi rád, že môžem aj touto formou prof. Františkovi Vnukovi na stránkach časopisu, ktorému sme obaja verní po celú dobu jeho existencie, v mene všetkých slovenských priateľov a priaznivcov, ktorých je stále na jeho milovanom Slovensku neúrekom, popriať dobré zdravie a zdravý myseľ, ktorá mu aj v jeho požeňnanom veku dovoľuje na stránkach nášho časopisu prinášať dobré slovo. Nech náš Pán, ktorému je po celý život verný, určuje jeho kroky v ďalších rokoch života.

Ad multos annos!

EMIL VONTORČIK

Vyzdvihovať obrovské historické dielo Františka Vnuka, jeho kvalitu či jeho prínos pre Slovensko, kam patria aj jeho články do Kultúry, si ani nedovoliť. Dokážem jedine vyjadriť veľké poďakovanie za všetko, čo som si z jeho diela odniesol. Ale kvôli odľahčeniu nadšených gratulácií, ktorých určite bude zaslúžene za celý kameň, uvediem iba pár viet z textu, čo som už dávnejšie napísal o profesorovi Vnukovi pri predstavovaní jeho knihy v časopise Svedectvo. A myslím si, že ani dnes to netreba veľmi meniť, iba ak ešte pridať trochu superlatívov, veď jubilantovi by sa to patrilo...

Predstavovaná kniha bola práca Františka Vnuka „Kapitoly z dejín Komunistickej strany Slovenska“, ktorú vydal v roku 1968 v USA. Okrem toho, že je to práca veľmi kvalitne informujúca o pôsobení našich najpokrokovejších budovateľov najkrajších zajtrajškov, je zároveň nechceným materiálom dôkazom, že žiadna protikomunistická revolú-

cia tu nebola. Ináč by táto kniha musela po prevrate vyjsť už v niekoľkých vydaniach a autor na naliehanie viacerých vydavateľov by ju určite rád doplnil aj o ďalšie roky. Naopak, keď sa profesorovi Vnukovi dostalo nedávno zaslúženého uznania za celoživotnú prácu a mal dostať vyznamenanie od ÚPN, z pozadia promptne zasiahla komunisticko-eštebácka lobby a z vyznamenania nebolo nič.

F. Vnuk má to šťastie, že pred absolvovaním historického vzdelania mal už za sebou vysokú školu technického smeru a tak jeho vývoje sú až technicky prehľadné a logické. Práve toto mimoriadne dráždí všetkých komunistov a ich propagandistov, preoblečených za historikov, ktorí tu fungovali a naďalej fungujú iba pomocou lži a zahmlievania.

Keď už sme spomínali presný jazyk profesora Vnuka, treba dodať, že nevynechá ani príležitosť na dobrý vtíp, aby čitateľa celkom neumoril hĺbou faktov, z ktorých tu jeden musím uviesť: pri opisovaní situácie po pakte Ribbentrop – Molotov, keď Sovietsi sa správali rov-

gickej fakulte UK v Bratislave. Už 30 rokov publikuje na Slovensku články s hlbokými znalosťami, svetovou rozhladenosťou, vysokou vzdelanosťou, prirodzenou inteligenciou a životnou múdrosťou na historické i aktuálne témy. Je autorom viacerých publikácií. Vďaka za jeho záslužnú, nedocenenú a potrebnú bohatú činnosť pre Božie Kráľovstvo, Cirkev i slovenský národ. Prajem mu veľa zdravia, aby ešte mnoho rokov, mohol pokračovať v tejto svojej činnosti.

EUDOVIT KOŠÍK

Šesťdesiat rokov publikovania, deväťdesiat päť rokov plodného života. Tak by sa dala charakterizovať životná dráha nášho vzácneho jubilanta profesora Františka Vnuka. Neúnávného historika, publicistu a bádateľa. Mladším pripomenieme, ako reagovala komunistická propaganda a pseudohistorická akademická obec na jeho monografiu Neuveriteľné sprisahanie, publikovanú na dvadsiate výročie banskobystrickej rebélie v roku 1964. Zakrátko zostavili ako premióvu

nako ako Hitler a prepadávali baltické republiky či Finsko a hospodársky veselo spolupracovali s nacistami, píše: „Týmto a im podobnými činmi hitlerovskí nacisti boli pasovaní na proletariát „honoris causa“ a komunisti na celom svete im držali palce.“

Napriek tomu, že historická spisba bola vždy v centre politiky, profesor Vnuk sa s noblesou dokáže vyvarovať akejkoľvek prvoplánovej ideológii či jej vyvracaniu, čo je častou slabinou podobných prác. Úplne stačí, keď ako historik na pozadí dobovej situácie stručne a vecne popisuje, čo naša proletárska avantgarda robila a ako sa správala. Ako cituje autor Edgara Quineta: „V čase poroby nič sa tak rýchlo nezvrhne ako história“. Takže ukončíme ešte jednu vtipnou vetou F. Vnuka: „pod socializmom iba budúcnosť je istá, minulosť sa neprestajne mení.“

JÁN LITECKÝ ŠVEDA

Františka Vnuka poznám predovšetkým z jeho erudovaných článkov v časopise Kultúra či v iných periodikách a jeho historických štúdií a kníh. Nie je veľa osobností, ktoré by pre Slovensko dokázali obetovať nielen nemalé prostriedky, ale všetky svoje sily a schopnosti. Mal šťastie, že v emigrácii mohol doštudovať technické odbory a realizovať sa v ňom v Austrálii, kde žil. No začal študovať aj históriu a získavať poznatky v svetových archívoch so zameraním na Slovenské dejiny. Svoje vedomosti a schopnosti naplno venoval po roku 1989 Slovensku, keď sem mohol prichádzať a tu pôsobiť. V spolupráci so svojim rovesníkom historikom saleziánom Stanislavom Ďuricom sa zapojili do odkrývania slovenských dejín, ktoré boli dovtedy u nás tabuizované, oni ich dobre poznali predovšetkým zo zahraničných prameňov a archívov. Tiež mohol pôsobiť ako docent Cirkevných dejín na Teolo-

publikáciu edície MÁJ zbierku KONFRONTÁCIA. Tá vyšla v stotisíc kusovom náklade, zdarma (sic) ako snaha protirečiť faktom, ktoré demolovali aureolu x-krát prepisovanej legendy Samozvaného Nenárodného Puču. Odtedy možno dotovať neskrývané nepriateľstvo a až zašť, ktorou nešetřila akademická i politická obec Slovenska, voči publikovaným výsledkom bádania nášho oslávenca. Dostal sa do ostrakizovaného spoločenstva Milana S. Ďuricu, Michala Lacka, Štefana Glejdu, Henrika Barteka a ďalších, ktorí búrali mýty o slovenskej minulosti videnej z pozície marxistickoleninského zaslepenia. On však so stoickým pokojom a vyrovnanosťou ďalej bádval v archívoch, poukazoval na ideologické východiská a profesijné hranice vedátorov na Slovensku. Neskôr sa venoval aj pedagogickej práci, hlavne na poli cirkevných dejín. Priblížil slovenskému čitateľovi tabuizované osobnosti – Konštantín Čulen, Alexander Mach, Jozef Tiso – a neželané témy. V nich vecne a presvedčivo – podložiť interpretáciu dokumentami – hlavne z archívov Veľkej Británie, Nemecka a Slovenska, poukazoval na deformácie dovtedajšej historiografie. I za to mu patrí naša úprimná vďaka a obdiv.

JOZEF PALKOVIČ

Drahý Ferko, srdečne si Ťa pozdravujem z Tvojho milovaného Slovenska pri príležitosti Tvojich neuveriteľných 95 rokov, ktorých sa dožívaš milosťou Božou v plnom duševnom zdraví a dobrej fyzickej kondícii.

Je pre mňa veľkým šťastím, že som mohla v Tebe získať dobrého a verného priateľa, blízkeho človeka. Spomínam si na naše prvé stretnutie v Ríme, keď si ma bol aj s Jankom Hnilicom odprevadiť na stanici Roma Termini. Odtedy už ubehlo 35 rokov.

S obdivom sa skláňam nad Tvojím neobyčajne rozsiahlym dielom, ktorým sa usiluješ priniesť iný pohľad na slovenské dejiny 20. storočia, než tí „historici“, ktorí nám ich celé desaťročia zošklivovali a ešte i dnes stále mrzacia. S dojatím čítam Tvojím žičlivým srdcom písané články o našich Slovákoch, ktorí boli nútení opustiť svoju vlasť, ale i v ťažkých životných podmienkach v emigrácii neprestávali pre ňu pracovať a dúfali, ba pevne verili, že Slovensko sa ako štát opäť raz objaví na mape Európy a sveta. Aj keď sa toho mnohí nedožili, Tvojou zásluhou sa o nich dozvedáme.

Drahý Ferko,

S láskou si Ťa na diaľku objímam a želám Ti pevné zdravie, elán a Božie požehnanie, aby si mohol ešte veľa zo svojich tvorivých plánov uskutočniť.

Mnoga ljeta!!!

Tvoja ELENA ŠEBOVÁ

Prvý raz som sa stretol s profesorom Františkom Vnukom v zime 1981 v liebnom dome Marienkrohn, pri dedinke Mönchhof v severnom Burgenlande. V útulnej, teplo vykúrenej miestnosti sme sedeli štyria. Pán profesor, jeho dobrý priateľ páter Xaver Čík, doc. Dr. Karol Rejnoch a ja. Vnuku ticho snežilo. Ako čerstvý, vyše ročný emigrant z bývalého Česko – Slovenska som s netajeným údivom počúval, čo nám profesor Vnuk rozprával. Priletel z Austrálie, z mesta Adelaide do Londýna, aby v anglických archívoch pátral po ďalších neznámych dokumentoch z konca druhej svetovej vojny týkajúcich sa povstania na Slovensku. Dopátral sa mnohých dosiaľ utajovaných faktov, ktoré by vtedajší komunistický režim najradšej premenil na popol. A Dr. Rejnoch rozprával o prenasledovaní cirkvi na Slovensku po r. 1948, kedy pracoval ako rakúsky konzulárny úradník v Bratislave. Československá štátna bezpečnosť dr. Rejnocha dlhé mesiace držala vo väzení a rakúske štátne orgány ho nechali v šti chu. Z tých rokov si písal denník. Bola by to veľmi zaujímavá práca i pre našich historikov. Sú tam detailné fakty udalostí z rokov 1945 – 1955. Odvetdy ubehlo dlhých 40 rokov. Na Slovensku už nevládnu komunisti, alebo žeby predsa? Nie je to len môj názor.

S pánom profesorom som sa odvetdy sporadicky stretával pri rôznych príležitostiach. Ako poctivý historik pátral vždy po pravde, vyšiel mu celý rad vzácných publikácií a neúnavne až doposiaľ stále píše o historických faktoch, ktoré sa síce dajú zamčať i na dlhé desaťročia, ale nikto a nikdy ich nevymaže z histórie každého národa, ktoré sú na večnosť zapísané v knihe Všemohúceho.

MARTIN JANČUŠKA

Rád by som úprimne a úctivo zablahoželal k požehnanému jubileu profesovi Františkovi Vnukovi. Vedel som o ňom od študentských čias, lebo jeho knihy a myšlienky k nám prenikali už za najkrutejšej normalizácie. Blížšie som sa s ním zoznámil až po nežnom prevrate, aj po upozornení môjho otca, ktorý ako jazykovedec zvykol robiť vráteným vyhnancom korektúry už vo vlasti vydaných kníh. Ferko Vnuk vtedy dostal od pápeža rrd Gregora Veľkého a otec vravieval, že od neho dostane rád Gregora malého.

Predovšetkým si na našom jubilatovi cením, že už od mladosti konkrétne odpovedá na konkrétne otázky. Obávam sa, že to nie je vlastnosť, ktorou by sa mnohí autori vyznačovali, ani v oblasti profánej histórie a filozofie a už vôbec nie v ich náboženských mutáciách. Na záver som použil toto moderné a súčasné slovo, pretože moderný a aktuálny je až doteraz náš ctený a milovaný jubilat.

VLADO GREGOR

Meno Fero Vnuk som počul niekoľko rokov pred tým, ako som sa s ním prvý raz stretol. Bolo to ešte v prednovembrových časoch. Idem prezradiť, čo zatiaľ nebolo akosi kde a kedy povedať: vedel som o ňom od iného Františka, totiž Valáška hrdého Nitry, vlastne takmer Vnukovho krajana, prvého námestníka slovenského ministra financií spred novembra 1989. Dost' často, v podstate raz do týždňa, sme s ním vtedy cestovali do Prahy na Federálne ministerstvo financií, kde sme vcelku úspešne "vydobýjali" peniaze pre Slovensko - onú jednu tretinu celofederálnych rozpočtových výdavkov (čo neskôr považovali Česi za "doplácanie" na Slovensko), a čas v aute sme míňali na rozhovory na vtedy tabuizované témy. Išlo o prvý Slovenský štát a - nebudete veriť - jeho možnú obnovu, naozaj už pred rokom 1989, pravdaže len potichu. Od Valáška som počul, že zahraniční Slováci sa o to intenzívne usilujú, a vtedy vyslovil aj meno Fero Vnuk.

Na moje milé prekvapenie v jeden večer asi v roku 1991 alebo 1992 sme sa stretli za predsedníckym stolom na jednom z mítingov myslím že SKDH v Dúbravke. Ferko Vnuk hovoril o histórii, aj o roku 1939, keď ešte začiatkom marca sa Dr. Tiso pýtal slovenského finančného splnomocnenca v pražskej vláde Dr. Hrnčáka, či "máme na samostatnosť dosť peňazí", a počul, že nie. Ja som odpovedal na takú istú otázku, či na to máme v onom roku 1992 a pritomným sa rozjasnili tváre, keď som argumentoval číslami, že hej, že máme na to! Naše stretnutia sa potom z množovali, boli sme na jednej politickej platforme: kresťanskej a národnej. Prispel som aj do "Jubilejníka na počesť 80. narodenin Františka Vnuka Fidei et Patriae", ktorá vyšla v roku 2008 - písal som o prvej slovenskej mene. Pane Bože, ako ten čas letí! Vtedy 80, teraz 95! Pane Bože - ďakujeme Ti za Ferka Vnuka! Veď nebyť jeho, čo všetko by ostalo zaprášené, utajené, o čo menej by sme poznali životy takých mužov ako bol Andrej Hlinka, Karol Sidor, Jozef Tiso či Alexander Mach.

O čo menej by sme rozumeli často nepochopiteľným záchvatom na vrcholoch Katolíckej cirkvi. O čo menej by sme mohli ho nasledovať, ba učiť sa jeho principiálnosti, opierajúcej sa o vieru v Boha a vieru v silu tohto národa!

Myslím, že som bol ešte predsedom Matice, keď sa prišiel rozlúčiť, že už viac bude v Austrálii, ako na Slovensku. Takže do ďalekej Austrálie: Keď sa raz budú písať slovenské dejiny zo slovenského zorného uhla, nielenže sa budú citovať Tvoje diela, ale Ty sa určite dostaneš na piedestál veľkých Slovákov, ktorí vždy boli tam, kde bolo treba, keď išlo o národ. Keď šéfredaktor Kultúry Teodor Križka chcel odo mňa 10-20 riadkov, použil výstižné spojenie, "aby sme si uctili skutočného syna, vnuka či pravnuka našich najlepších národovcov". Ja len ho trošku poopravím: aby sme si uctili Vnuka, skutočného, jedného z najlepších synov nášho národa! Mnohaja lieta, Ferko a ďakujeme za všetko!

MARIÁN TKÁČ

František Vnuk, historik, patrí do generácie, ktorá zažila obdobie 1. Slovenskej republiky. Preto ani neprevkpuje, že po komunistickom puči v roku 1948 tak ako stovky iných mladých ľudí, aj Vnuk opúšťa Slovensko. V roku 1949 odchádza do Rakúska, potom do Nemecka a o rok neskôr do Austrálie, kde sa jeho novým domovom stáva mesto Adelaide. Tam v Adelaide vyštudoval metalurgiu, stáva sa asistentom, docentom a nakoniec vysokoškolským profesorom na South Australian Institute of Technology. V rokoch 1955 až 1960 študoval v Adelaide historické vedy s osobitnou špecializáciou dejín strednej Európy a politickej vedy.

Predseda redakčnej rady: Július Binder – Šéfredaktor: Teodor Križka – Cena jedného čísla je 1.90 € (ročne 39,90 €) – Časopis vychádza každé dva týždne, s výnimkou mesiacov júl a august. Ročne vychádza 21 čísel – Stánkový predaj: Mediaprint Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky prijíma Slovenská pošta na elektronickú adresu: ganisinova.renata@slposta.sk – Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P. O. Box 164,

V Austrálii sa Vnuk angažoval pri organizovaní krajanového života. Mal dobré vzťahy so Slovákami v USA, Kanade, Južnej Amerike i západnej Európe a dobré styky aj so Slovenským ústavom sv. Cyrila a Metoda v Ríme, Slovenským ústavom v Clevelande a inde. Od roku 1970 spolupracoval a od roku 1974 bol členom poradného výboru Svetového kongresu Slovákov.

Keď Vnuk dosiahol na svojej technickej katedre penzijný vek, Slovensko sa po druhýkrát dopracovalo k samobytnosti, a on sa naplno zapojil do budovania samostatnej demokratickej Slovenskej republiky. Pracoval na odideologizovaní slovenských dejín a významnou mierou sa zaslúžil aj o oživotvorenie matičného hnutia. Keď dostal pozvanie prednášať cirkevne dejiny na Rímskokatolíckej cyrilo-metodskej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, ponuku prijal. Počnúc akademickým rokom 1992 – 1993 pôsobil päť rokov ako docent cirkevných dejín. Akademický rok strávil Vnuk na Slovensku a iba cez letné prázdniny sa vracal k svojej desaťčlennej rodine do Austrálie.

Vnuk patrí k našim najplodnejším historikom a publicistom. Nebojácne otváral dosiaľ tabuizované témy, čím narazil na vehementný odpor niektorých vedúcich predstaviteľov Historického ústavu SAV a rôznych iných pohrobkov marxizmu, čechoslovakizmu ...

Vedecká a publikačná činnosť Vnuka je enormne bohatá, či už v exile alebo neskôršie na Slovensku. Okrem množstva vedeckých diel a monografií s jeho článkami sa možno stretnúť takmer vo všetkých periodikách slovenského politického exilu i v krajanovej tlači: Černákov odkaz, Literárny almanach Slovák v Amerike, Jednota, Slobodné Slovensko, Kalendár Jednota, Kanadský Slovák, Most, Slovak Studies, Slovák v Amerike, Slovakia, Slowakei a Slovenský štít.

Deväťdesiatpäťka je vekom vyvolených a znamením Božej priazne. K Vaším vzácnym narodeninám prajem Vám, drahý pán profesor, aj za spústu tu nevymenovaných priateľov, ktorí dobre poznajú Vaše diela a Vašu životnú púť, všetko najlepšie, dobré zdravie, Božie požehnanie a radosť do ďalších rokov.

DARINA VERGESOVÁ

František Vnuk. Meno, ktoré je už viac ako polstoročie pojmom. Pojmom pre jeho stúpenov i odporcov.

Sú za ním desiatky kníh, stovky štúdií a tisíce článkov. A samozrejme nespočetné množstvo prednášok, seminárov, diskusií a povzbudivých – nikdy nie ubíjajúcich – slov. Vyčlenievajú tri aspekty autora: fundovanosť, zrozmiteľnosť a konzistentnosť názorov.

S menom F. Vnuka som sa prvýkrát stretol vtedy, keď aj väčšina obyvateľov Slovenska – v roku 1990. Pamätám si to dosť presne: bolo to v máji 1990, na stránkach dávno zaniknutého časopisu 23:55, v predajni PNS v Piešťanoch.

Bolo to v časoch, keď vychádzala národná tlač, mladí načúvali starým, ľudia sa slobodne schádzali v uliciach. Neštekali agresívne mimovládky a používanie slovenskej symboliky nebolo trestným činom.

Keď som sa s Vnukom (už oveľa neskôr) stretol aj osobne, ukázal sa mi ešte jeden jeho aspekt – skromnosť. Tá s pýchou a aroganciou niektorých „renomovaných“ štátnych historikov priam kontrastovala.

Vnukove články v duchovnom zmysle dláždili cestu Slovákov k samostatnosti. Na základe historických faktov im totiž dokazovali, že Slováci sú schopní samostatného štátneho života. U slovenských vyhnanco v exile živili nádej na obnovu slobodnej vlasti. Domácim ľudom, vychovaným vo fikcii československej štátnej jednoty, javili sa

sposiatiť priliš revolučné, radikálne. No prešli len tri roky od Novembra a čas ukázal ich správnosť.

Od roku 1998 sa však začalo systematicky pracovať na deštrukcii malého – a pre globalistov nepohodlného – štátu. Výrazom tohto stavu je aj fakt, že najvyššie štátne vyznamenanie SR začali dostávať jej celožitovní odporcovia.

Ak Slovenská republika súčasny nápor zločinnej chunty prežije, na programe dňa príde úloha spraviť poriadok aj v pamäťovej politike. Národná rada SR by si zaslúžila panteón historických osobností, ktoré svoj život obetovali za práva Slovákov. Za právo žiť svoj slobodný a dôstojný život.

Možno tam bude aj pamätná tabuľka s nápisom: „Historik František Vnuk sa zaslúžil o slovenský národ.“

MARTIN LACKO

Drahý Ferko, prijmi odo mňa čo najsrdečnejšie blahoželanie k tvoju životnému jubileu, želanie pevného zdravia a veľa pekných chvíľ prežitých v kruhu svojich blízkych. Rád by som využil tvoje životné jubileum a zaspomínal si na časy dávno i nedávno minulé. Predovšetkým by som sa ti chcel poďakovať za všetko, čo si urobil pre slovenskú historickú vedu a to aj napriek tomu, že ani tvoj osud politického emigranta v ďalekej Austrálii nebol jednoduchý. I keď tvoje publikácie nemohli vychádzať v socialistickom Česko-Slovensku, rozširovali sa ako „samizdat“ medzi historikmi. Takýmto „samizdatom“ sa stali najmä tvoje monografie Neuveriteľné sprisahanie (1964) a Slovenská otázka na Západe v rokoch 1939-1940 (1974), ktoré si napísal na základe výskumov v britskom a nemeckom archíve ministerstva zahraničných vecí. V rokoch 1965-1966 vyvolala najmä prvá publikácia ostré polemiky na stránkach Kultúrneho života, ako i v stránickej tlači. Paradoxne, stal si sa prvým historikom, ktorý napísal kompletné Dejiny Komunistickej strany Slovenska (1968) a to vo forme polemických esejí. Toto prvenstvo ti už nikto nevezme. Totiž, tak ako predmetom výskumu historikov sa po roku 1948 z ideologických dôvodov stali tzv. československé dejiny a slovenské dejiny boli chápané len ako regionálne dejiny, tak oficiálne neexistovali ani dejiny KSS, ale len dejiny KSČ na Slovensku. Ako pracovník Matice slovenskej mal som možnosť sledovať tvoju publicistiku americko-kanadskej krajanovej tlači, alebo v Literárnom almanachu Slovák v Amerike, Moste, Slowakei.

Osobne sme sa zoznámili až v roku 1990, keď si po štyridsiatich rokoch prvýkrát zavítal na Slovensko. Odvetdy sa datuje aj naša úzka spolupráca a priateľstvo. Ako vedecký redaktor som sa podieľal na vydávaní publikácií, ktoré si pripravil do tlače či už vo Vydavateľstve Matice slovenskej, alebo v Ústave pamäti národa. K najznámejším patria štvorzväzkové Vatikánske denníky Karola Sidora, sériu pamätí od Alexandra Macha (Z ďalekých ciest), gen. Samuela K. Korbela (Pamäti), Borisa Gašpara (Z ostravských baní do austrálskeho veľkomesta), výber z denníkov Konštantína Čulena V amerických zaisťovacích táboroch, ako aj, v spolupráci s Františkom Michalovičom, výber z Čulenovej memoárovkej publicistiky Posledné posedenia a iné. Tvoja publikačná činnosť po roku 1990 je skutočne rozsiahla a obdivuhodná. Hneď po prichode na Slovensko si sa zapojil do činnosti obnovenej Historického odboru Matice slovenskej, ako aj do aktivít matičného hnutia za uzákonenie slovenčiny ako štátneho jazyka a za obnovenie štátnej samostatnosti Slovenskej republiky. V roku 1997 stal si aj pri založení Slovenského historického ústavu Matice slovenskej v Bratislave. Ako

keňový pracovník ústavu venoval si sa najmä výskumu cirkevných dejín. Zo sľubne sa rozvíjajúceho výskumu cirkevných dejín si pripravil do tlače niekoľko zaujímavých publikácií: Dokumenty o postavení katolíckej cirkvi na Slovensku v rokoch 1945–1948(1998); Vládni zmocnenci na biskupských úradoch v rokoch 1949-1951(1999); Popustené putá; Katolícka cirkev na Slovensku v období liberalizácie a nástupu normalizácie (1967-1971)(2001).

Slovenskému historickému ústavu MS nebolo dopriate, aby naplno mohol rozvinúť svoju činnosť. Mal priliš veľa nepriajníkov, ktorí s podozrievaním i so slepou závisťou sledovali jeho rozlet. A žiaľ, našlo sa ich dosť aj v Matici slovenskej. V dôsledku reštriktívnych opatrení Ministerstva kultúry SR, na čele s Milanom Kňažkom, ktorého dirigovali jeho poradcovia (Dušan Kováč, Katarína Zavacká, Pavol Traubner), bol ústav v roku 1999 personálne zdecimovaný. Nuž, takto si bývalý líder Novembra 1989 „s demokratickou tvárou“ predstavoval v praxidemokraciu a pluralitu. Z celkového počtu 13 zamestnancov zostali na ústave len dvaja. Žiaľ, ani pre vedenie Matice slovenskej, na čele s Jozefom Markušom, nebola prioritou veda a výskum. Matičné vedenie, ovládané členskou základňou, nemalo žiaden záujem na udržaní Slovenského historického ústavu MS a ani Krajanového múzea MS. Likvidáciu týchto vedeckých pracovísk v Bratislave definitívne dokončil roku 2012 kontroverzný Marián Tkáč. Ústavy a odborné pracoviská Matice slovenskej sa totiž po schválení nového zákona NR SR o Matici slovenskej (1997) stali „hračkou“ v rukách členského hnutia ovládajúceho výbor Matice slovenskej. Početní riaditelia domov a oblastných pracovísk MS mali iné záujmy.

Nový zákon NR SR o Matici a najmä Stanovy Matice slovenskej umožnili predsedovi Matice slovenskej zaujať predtým nepredstaviteľnú pozíciu, a to pozíciu autokrata, ktorá je v príkrom rozpore s matičnou demokratickou tradíciou. Autokratický systém znížil matičnú ideu, potlačil matičnú demokraciu a v rozhodujúcej miere prispel k úpadku Matice slovenskej. Nuž, Matica slovenská má hrobovov aj vo svojich vlastných radoch. Táto nepriaznivá situácia sa ešte viac vyhrotila po odčlenení Slovenskej národnej knižnice od Matice slovenskej. Veľmi som si vážil, že ani po tomto turbulentnom vývoji a ani po poslednom údere, ktorý ústredil Slovenskému historickému ústavu MS a Krajanovému múzeu MS bývalý predseda Tkáč, si neprerušil s nami spoluprácu. Jedinou platformou, ktorá nás vtedy ešte ako tak zjednocovala, bol už len Historický zborník. Avšak aj ten predseda Tkáč, napriek otvoreným protestom, direktívnym spôsobom preniesol z Bratislavy do Martina, kde časopis, bez autorského zázemia, prestal plniť svoju funkciu. Výsledkom celkového úpadku matičného života za posledných desať rokov je, že súčasná Matica slovenská sa stala karikatúrou bývalej slovenskej a žije už len z jej zasláv.

Drahý Ferko, chcem sa ti zo srdca poďakovať za obetavú prácu, ktorú si vykonal pre etablovanie a rozvoj historickej vedy na pôde Matice slovenskej a zaželať ti veľa, veľa sil a najmä veľa zdravia do ďalších rokov. Zároveň by som chcel vyjadriť presvedčenie, že nezištná práca, ktorú si vykonal na prospech matičnej historickej vedy, spolu s Richardom Marsinom, Belom Polloom, Ladislavom Deákom, Vincentom Sedlákom, Titusom Kolnikom, Jurajom Žudelom, nebola zbytočná a márna. Som presvedčený, že tak ako neraz vo svojej histórii obnovená Matica slovenská opäť zaujme čestné miesto v slovenskej vede akultúre, ktoré jej prináleží.

JÁN BOBÁK

KULTÚRA

Dvojtyždenník závislý od etiky
Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava
Telefón: 0911 286 452
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o.,
Wolkrova 39, 851 01 Bratislava.
IČO: 35 734 710

820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk – Telefonické predplatné: 02/54418091 alebo 02/54640949 – Registračné číslo: EV757/08 – Prijímame iba príspevky napísané elektronicky vo formáte word a graficky neupravené. Nevyžiadané rukopisy nevraciam. Stanovisko redakcie sa nemusí zhodovať s názorom autora – E-mail redakcie: teodor.krizka@gmail.com – Internetová stránka a archív časopisu: www.kultura-fb.sk – ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

(Pokračovanie z predchádzajúceho čísla)

PRVÉ SÚDNE POJEDNÁVANIE MOJEJ VECI

Mesiace leteli jeden za druhým do nenávratnej minulosti a ja som stále trpel v trenčianskej „palote“. Prešlo leto s jeho horúčavami, prišla pekná jeseň, a ja stále v nevôli, za zamurovaným dvorom a zamrežovanými oknami. Každý úfal, každý nespokojne čakal. Podľa zákona mal som nárok na plat, alebo aspoň rodina na tri štvrtiny platu. Až na malé výnimky však nik z nás plat nedostával. Mne len raz poukázali za december 1945, a predtým, od apríla do decembra nič a po decembrom poukaze zasa nič, a hoci ma v decembri z väzenia prepustili, do augusta 1946 mi zas nič nepoukázali.

Vo vedomí svojej nevinu chcel som sa najprv dostať pred súd, aby som mohol dokázať svoju nevinu. Vedel som síce, že tie súdy sa dajú naťahovať ako furmanská plachta, ale vo vedomí svojej nevinu predsa som chcel skončiť hroznú neistotu.

Koncom septembra mi doručili obžalobu. Pojednávanie stanovili na 2. októbra. Neuplynulo ani zákonom stanovených 8 dní medzi doručením obžaloby a pojednávaním. Štyri dni som mal čas pripraviť sa na vyvrátenie obžaloby.

Urobil som, čo sa dalo. V poslednej chvíli som sa dozvedel, že komunistickí a luteránski obžalobcovia ma určili na 5 rokov do Leopoldova. Istý advokát prijal moju obhajobu, ale potom sa jej vzdal. V poslednej chvíli som si vzal advokáta, ktorého mi poradili známi.

V nedeľu pred pojednávaním bola v kostoloch kázeň o prenasledovaní kňazov. Tamojší čvachokomunistický plátok „Považský hlas“ uisťoval trenčiansku verejnosť, aby bola spokojná, že súd bude pokračovať spravodlivo, a aby sa so spravodlivým rozsudkom uspokojili.

Komunisti a čvachoslovácki luteráni chceli Slovákom - katolíkom ukázať svoju moc nad nimi a odsúdením katolíckeho kňaza dať výstrahu, aby sa neodvážili príliš otvárať ústa, ale poslúchali.

V sprievode väzničného dozorca ma viedli do súdnej siene.

Videl som pár stoviek našich ľudí z Trenčianskej Teplej, Tr. Teplíc, Dobrej, ba i zo Skaly Novej Vsi, Súče a samotného Trenčína. Nálada medzi nimi bola oduševnená a až bojovná. Ženy na plné ústa hovorili nahlas, čo si mysli o veci i o zúčastnených osobách. Nesmel som s nikým rozprávať, len oteckovi, ktorého som po celý čas väznenia nevidel, som podal ruku. Cestou mi naši ľudia podávali kytyce kvetov, milo mi padol prejav úcty a sympatie.

Na lavici obžalovaných, kam ma priviedol dozorca, tiež sa na mňa usmievali kvety. Pohládka som ich a prikázal odovzdať ich do väzničnej kaplnky. Nevedel som, že i táto malá pozornosť rozúri červených a oboria sa do nej vo svojom plátku.

Vošiel sudca s obžalobcom. Akosi sa im nepozdávala nálada hojne zhromaždeného ľudu, preto môj prípad odložili na popoludnie okolo druhej.

V sprievode dozorca som opustil sieň, väčšina obecnstva tiež odchádzala. Obžalobca si myslel, že sa to množstvo do popoludnia rozide, a môj proces bude prebiehať v ovzduší pre neho priaznivejšom. Ale nepoznal našich. Niektorí sa museli pre naliehavé povinnosti vrátiť domov, inak ostatní zostali až do tretej, keď sa začal proces. Potom vydržali až do pol desiatej, kedy skončilo prvé pojednávanie.

Objasňoval som svoju nevinu. Ale hovoril som otvorene a zrozumiteľne. Obžalobcu bral stále jed, skákal mi do reči, máchal divo rukami za mojím chrbtom. Medzi iným som povedal, ako som ako poriadny kresťan poslúchal vládu Slovenského štátu, lebo to bola le-

gitimna vláda. Písmo sväté prikazuje, aby kresťan poslúchal svoju zákonitú vrchnosť. Od vzniku novej „ČSR“ nik ma nemôže usvedčiť z prekrôčenia zákona; pokiaľ ide o moje vnútorné zmýšľanie, tu platí zásada: O vnútorom zmýšľaní svetský sudca nemá právo súdiť.

Ak som vinný, že som poslúchal zákonitú slovenskú vládu a vytrval som v jej službách až do konca, vtedy takisto sú vinní i sudcovia, lebo oni všetci zostali v službách Slovenského štátu. Ba sú vinní i viac, lebo mňa za Slovenského štátu nijako neuprednostňovali, ani nepovýšili, ako tu niektorých prítomných pánov, ktorých povýšila slovenská vláda.

To už išlo Trebichovskému na nervy, lebo toho za Slovenského štátu vymeno-

dvaja Francúzi, z nich jeden je kňaz, aby sme im hľadeli pomocť.

Hneď som nabalil, čo som mal poruke, trochu jedla a šatstva atď. a šiel som na okresný úrad. Upovedomili sme i tamojších Francúzov, ktorí potom tiež veľmi ochotne pomáhali svojim krajanom. Potom som častejšie oboch navštevoval, i neskôr som im priniesol knihy. Zásahom mnohých sa podarilo docieľiť, že slobodne mohli chodiť po meste a boli chránení pred Gestapom, ktoré ich chcelo zo Slovenska odvliecť. Poskytli im u nás právo azylu a boli u nás celkom spokojní. Sotva v ktorej inej krajine za tých okolností by sa im bolo vodilo tak, ako na Slovensku.

S druhými som prišiel do styku v jednom obchode. Francúzski študenti si

ku koncu i v mojom, súdnom, pojednávaní obžalobca prišiel s novým, neohláseným svedkom a akýmsi výstrižkom z „Trenčana“. Svedkom bol riaditeľ školy z ktorejisi Súče. Ale i to vystrelilo obžalobcovi vedľa, lebo Bednárík sprvu povolil svojej fantázii, ale keď som ho upozornil, že bude prisahať na Boha živého, ak len trocha verí v dušu, nech si uvedomí, čo znamená prisahať na nepravdu, vtedy upravil svoju výpoveď na pravú mieru, takže ja som vlastne z jeho výpovede vypadol. To však už naplno „dojalo“ obžalobcu. Vyskočil, ako divý, a reval, že nedovolí terorizovať svojich svedkov!!!

Akiste dobre poznáte bájkou o vlkovi, čo pil vodu povýše baránka, a predsa mu baránok „kalil vodu“, preto ho musel

A potom, - Fiat justitia, pereat mundus! - Spravodlivosť musí byť, i keby zanikol svet. Ale kdeže sa to v „Ľudových demokraciách“ zmenilo v tomto smere. Musíme vykonať svoju pomstu, i keby zahynuli tisíce nevinných.

CHVÍLE

NEISTÉHO ČAKANIA

Keď ma väzničný dozorca odvádzal do mojej cely, vtedy mi hovoril: „Ja sa čudujem, že Vás už neoslobodili, veď to máte vyhrané na celej čiare. O týždeň dva máte druhé pojednávanie a idete domov.“ -To je otázka! Odvetil som na to.

A veru to bola otázka, lebo obžalobca chcel silou-mocou odsúdiť nenávideného kňaza. Preto navrhol ďalší rad nových svedkov: Eleny Ripkovú, Ludovíta Tokára, Antona Poláka, Ladislava Miškovského, Karola Lukáča, Gránera a Msgr. Andreja Marsinu. Od niektorých mali stačiť písomné výpovede pred vyšetrojúcim orgánom tamojšej NB, iní mali prísť na pojednávanie osobne.

Zo strany obžaloby urobili všetko tak, aby sa veci čím viac zdržali a druhé pojednávanie sa konalo čím neskôr. Dôvod už viem z poznámky obžalobcu. Zima predo dverami. Väznica nezásobená kurivom, ani potravinami. Teda ideálne podmienky, aby zima skosila nepohodlných ľudí.

Obžalobca v mojej veci za ten čas zaisťoval si víťazstvo pre každý prípad. Preto sa hrabal v starých ročníkoch „Trenčana“, hľadal články po moju značkou, a mojím menom, aby mohol žalobu rozšíriť.

Do spisov dal priložiť i koncepty mojich článkov, ktoré ešte našiel medzi haraburdami v Čelkovej tlačiarňi, chytajú sa rozšíriť proti mne obžalobu. Išlo o článok: „Nemecko-slovenské kultúrne styky v 17 a v 18 storočí“ a o sériu ďalších článkov. V tomto článku píšem, ako blahodárne pôsobila Viedeň na oživenie slovenského národného povedomia. Lebo z viedenského vysokoškolského prostredia vychádzali naši prvoradi národní pracovníci a buditeľia. Počnúc od Jána Baltazára Magina, autora prvej politickej obrany Slovákov (Apologia, seu Murices, Púchov, 172), Štefana Dubnicaya, plodného latinsko-slovenského polemického spisovateľa, až k nášmu drahému prezidentovi Dr. Jozefovi Tisovi, ktorý bol tiež žiakom viedenského Pázmana.

Celý opis sa vzťahoval na styky rakúsko-slovenské, ostatné Nemecko tam nebolo dotknuté. Rakúsko bolo v tichom odboji proti Nemecku, takže aj Nemci sa mohli do mňa zadrapiť. Tí sa nezadrapili i keď inak cenzor zo Sicherheitsdienstu kde len mohol, každú maličkosť vypichol zo slovenských novín, i z tých, recenzie ktorých nepatrili do jeho kompetencie (konkrétne sa pamätám na istý článok Dr. J. Pauču v Slováku) a hneď robil z takých článkov vojnu proti Slovákom. Nuž, nevidte sa, bol to Čech. Zneužil každú maličkosť na kalenie vody Slovákom.

Boli to teda chvíle napätého očakávania a tajného boja o posledné kolo. Išlo mi o to, aby pojednávanie bolo pred príchodom zimy a aby šťastne skončilo, spravodlivým rozsudkom. Protivníkom išlo o to, aby posledné pojednávanie skončilo odsúdením na niekoľko rokov, a keď by sa tak nestalo, tak aby bolo až po zime.

Žiadna iná propaganda nevie takým mámičným leskom poblúdiť a oklamať ľudí, ako boľševizmus. V žiadnom inom hospodárskom systéme niet tak trpkého sklamanie z prebudenia k hrôzostrašnej skutočnosti, ako v boľševickom otroctve.

Ľud je tu bezmocný, diktujú mu iní. Najprv pretiahnu medový motúzok popod nos, ale potom musí skákať ako bičom plieskajú, lebo inak Boľševický otrokár bez milosti drhne chrbát bezmocného ľudu.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

THDR. JÁN REKEM, *trenčiansky kaplán*

Trenčianska väznica

Zážitky slovenského kňaza vo väzení v „oslobodenej“ ČSR (1945)

vali za radcu, alebo dokonca z radcu na hlavného radcu. Vyskočil ako zbesnený, že nedovolí urážať „slávny“ súd. Žiadal mi odobrať slovo.

Ticho som sa spýtal: „Odkedy zistene skutočnosti je urážkou?“

Keď som ešte povedal, že je pravda, čo povedal všeobecne vážený predseda britskej vlády Winston Churchill, že na pevnine slovo: fašista, kolaborant je dobré len na to, aby ním ostreľovali svojich politických protivníkov a odporcov, vtedy miera zbesilosti sa naplnila. Predseda mi na zákrok obžalobcu odňal slovo.

Odteraz som musel odpovedať len na otázky, aj to veľmi stručne, lebo moje poznámky šli „slávne“ súdu na nervy, najmä však smutne známemu obžalobcovi.

Dokazovacie pokračovanie išlo vpred plnou parou. V obžalobe uviedli troch svedkov z mojej strany i zo strany obžaloby dohromady. Pavol Jančovič, bývalý župný tajomník HSLS v Trenčíne, dlhý čas zodpovedný redaktor (na papieri) „Trenčana“, Madam Odile Roose, Francúzka, staršia dáma, vdova a myslím pán Gabriel Rátóny, obchodník.

Výpovede svedkov boli v môj prospech. Výpoveď svedka Pavla Jančoviča spravdepodobnila skutočnosť, že vec sa má tak, ako som vypovedal, aby som použil krkolomnú súdnu terminológiu.

Výpoveď svedka Gabriela Rátóna preukázala sudcom, že som mu po povstaní poskytol útulok v mojej kaplánskej izbe, aby ho Gestapo nemohlo odvliecť.

Výpoveď Madam Odile Roose, v skoro dvojhodinovej reči, oboznámila súd, čo som vykonal v prospech francúzskych občanov, ktorí jednak ušli z nemeckých lágrov, kde boli deportovaní na nútené práce (abbé Gesly, po. Albert Poupe), a pre tých chlapcov, ktorí boli privlečení na práce zo zbrojárskech podnikov v Dubnici a v Považskej Bystrici.

Ako som sa dostal s nimi do styku?

Prví dvaja ušli načerno z Nemecka, lebo už v pracovnom lágri nemohli vydržať hlad a zlé zaobchádzanie. Dostali sa až do Trenčianskej. Tu ich chytili žandári, boli zaistení na okresnom úrade v Trenčíne. Vtedajší policajný trestný sudca mi telefonoval, že sú tam

chceli kúpiť medailónček Panny Márie. Prišli do obchodu, nevedeli sa dohovoriť. Tu som uplatnil svoje tri, či štyri francúzske vety, čo som sa naučil od učiteľky francúzštiny Madam Roose, aby som im tlmočil a sprostredkoval som im možnosť kúpiť si, čo chceli.

Naraz v nedeľu pred mojou sv. omšou prišli ku mne dvanásť Francúzi, študenti, učni atď., spolu s Madam Roose. Rozprávali jej o mojom tlmočnictve a ona sľúbila, že ich privedie ku mne. Prišli a odvtedy temer každú nedeľu chodili na moju sv. omšu a vždy bolo malé posedenie u mňa. Tí, čo nemohli prísť dopoludnia, prichádzali večerami na posedenie a občerstvenie. Boli to poriadni a dobrí katolíci. Svoj ťažký osud znášali s kresťanským príkladom.

Medzi sebou zorganizovali večný ruženec. Každú chvíľu sa kdesi ktosi z nich pomodlil aspoň desiatok ruženca za pokoj a zmierenie Boha za hriechy sveta. Chceli sme zorganizovať i večer francúzskych cirkevných piesní vo farskom kostole v Trenčíne, ale to nebolo možné, lebo pre puč prišli na Slovensko nemecké jednotky, a to by boli považovali za provokáciu. Potom už i ja sám som bol podozrivý. Francúzi u mňa spracovávali francúzske správy z Londýna a Ankary. Akosi sa to dostalo do uší Gestapa, mal som z toho nepríjemnosť. Len-len, že to so mnou zle neskončilo.

Ozaj, v kruhu týchto Francúzov som strávil vzácné chvíle priateľstva. Škoda, že som nemal čas ďalej sa učiť francúzsky, mal som len pár hodín. Ale popritom, že naše rozhovory sme väčšinou viedli po nemecky, nálada bola vždy srdečná, tým viac, keď sa Francúzi museli zasmiať mojím francúzskym pokusom, ako i my na ich slovenských pokusoch.

Počas prestávky pojednávania obrátil som sa na obžalobcu, keď prechádzal okolo, že by som si podľa objektívneho náhľadu zasľúžil skôr vyznamenanie vojnovou medailou od francúzskeho hnutia odporu, než odsúdenie ľudovým súdom. Pustil to na hluché uši, ale vrel v ňom jed.

Po prestávke naraz: „Deus ex machina“!

V antických hrách keď autor nevedel nájsť rozlúštenie hry, vtedy prišlo čosi neočakávané: Deus ex machina, čo zasiahol do deja a vec rýchlo plynula

zožrať!!! i s tými „ľudovými“ súdmi v „ľudových“ demokraciách je to podobne.

Ešte bol svedok obžaloby Jozef Moravčík, člen NB, ktorý ma kedysi vyšetroval. Od toho si obžalobca sľuboval veľmi mnoho, ale sa mu to nepodarilo. Nad tým už bol žalobca akýsi zlomený. Preto ani neprotestoval proti uvedeniu nových svedkov z mojej strany.

Treba poznamenať, že na pojednávanie prišli akýsi novoslováci z poverenictva vnútra, vtedajšieho Husákovho rezortu. Na kabáto sa im hompáľali akési vyznamenania, a všelijaké šnúročky. Pri výpovediach Madam Roose akosi divne otvárali ústa. Ale pri Moravčíkovej výpovedi už nespokojne krútili hlavou. Nie div. Mali všetko zaranžované proti jednému z tých nenávidených katolíckych kňazov, a tu do hotovej veci im prišli také škrtky.

Potom prišiel môj svedok TH. Dr. Vojtech Hromník, profesor náboženstva.

Po ňom dp. Ján Čierny, trenčiansky mestský, kaplán, ktorý po puči bol 4 alebo 5 mesiacov v nemeckom internáčnom tábore vo Fallingbostel zajatý ako vojenský duchovný.

Situácia sa obrátila inak, než si aranžéri vo svojej komunisticko-luteránskej nenávisti predstavovali. Oslobodiť ma nechceli, odsúdiť ma za danej situácie by bolo okatým aktom pomsty, veď všetci svedkovia obžaloby vypovedali v prospech obžalovaného. Preto rozhodli šalamúnsky, pojednávanie sa odkladá.

Obhajca žiadal prepustiť obžalovaného do druhého pojednávania. Obžalobca žiadal „z kolíznych“ dôvodov ponechať mňa vo väzbe. Súd rozhodol ponechať ma vo väzbe.

Sieň sa vyprázdňuje. Odchádza odtiaľ i istý evanjelik, ktorého rodina v čvachoslováckej politike hrala a hrá pre svoj vačok s veľkým úspechom. A tento si odpľul na mňa s touto poznámkou: „Ale tí farári dobre zahráli tú komédiu!“

Je to príznačné, ako náboženská nevráživosť potlačí spravodlivosť. Také je celé „ľudové“ súdnictvo v protikatolíckej nenávisti.

Neskôr som sa dozvedel poznámku obžalobcu v istej spoločnosti: „Druhé pojednávanie s Rekekom urobíme až niekedy na jar, dovtedy cez zimu vo väznici zloží kosti“